

DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ

Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi

Yıl/Year: 15 • Sayı/No: 2 • Ağustos/August 2024

ISSN: 1309-601X

PUTİN RUSYASI'NIN HİNDİSTAN POLİTİKASI

India Policy of Putin's Russia

Ümit Ömer KILIÇ

Doktora Öğrencisi, Samsun Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Samsun.

uokilic88@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7506-9430

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 03.08.2024

Kabul Tarihi: 29.08.2024

DOI: 10.59281/turkiz.1527757

Kaynak göstermek için:

Kılıç, Ü. Ö., (2024). Putin Rusyası'nın Hindistan Politikası.

Düşünce Dünyasında Türkiz, 15(2): 165-208.

İletişim / Contact

29 Ekim Caddesi 2654. Sokak No: 1 Gölbaşı-Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 460 1779 • Faks: +90 312 460 1789

www.tasav.org • iletisim@tasav.org • turkiz.dergi@tasav.org

PUTİN RUSYASI'NIN HİNDİSTAN POLİTİKASI

India Policy of Putin's Russia

Ümit Ömer KILIÇ

Doktora Öğrencisi, Samsun Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Samsun.
uokilic88@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7506-9430

Özet

Vladimir Putin'in Rusya Devlet Başkanlığı görevini devralmasının ardından Rusya ve Hindistan ilişkileri kayda değer ölçüde gelişme göstermiştir. Çok Kutuplu ve Avrasya merkezli bir uluslararası sistem inşa etmeyi amaçlayan Putin, bu hedef doğrultusunda göreve geldiği ilk yıldan itibaren Hindistan ile kapsamlı siyasi ve ekonomik anlaşmalara imza atarak, ikili ilişkilerin istikrarlı biçimde gelişmesinin temelini atmıştır. Rusya ve Hindistan, Putin döneminde siyasi, askerî ve ekonomik alanlardaki iş birliğini ilerletmesinin yanı sıra, uluslararası örgütler çatısı altında da iş birliğini geliştirmiştir. Rus lider, Hindistan ile ilişkileri kuvvetlendirmek yoluyla, en büyük tehdit olarak gördüğü ABD'nin yanı sıra, Çin'in de Asya bölgesindeki hegemonyasını daraltarak, Rusya'nın bölgedeki nüfuzunu güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Vladimir Putin, Hindistan, Avrasyacılık, Çok Kutupluluk.

Abstract

After Vladimir Putin officially took over the presidency of Russia, relations between Russia and India have improved significantly. Putin, who aims to build a multipolar and Eurasian-centered international system, has laid the foundation for the stable development of bilateral relations by signing comprehensive political and economic agreements with India since his first year in office. During Putin's term, Russia and India have advanced their cooperation in political, military and economic fields, as well as developing cooperation under the roof of international organizations. By strengthening relations with India, the Russian leader aims to strengthen Russia's influence in the region by reducing the hegemony of the China in addition to the United States, which he sees as the main threats.

Keywords: Russia, Vladimir Putin, India, Eurasianism, Multipolarity.

Giriş

Siyasi birliğini tamamlamalarından kısa bir süre sonra dünya siyasetinde dikkate alınmaya değer bir güç unsuru olan Ruslar, yüzyıllardır bu gücü korumayı başarmışlardır. Ruslar, Çarlık Rusya döneminden bu yana uluslararası siyasetin önemli aktörlerinden birisi olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde Rus dış politikası farklı rejimler ile karşımıza çıksa da jeopolitik ve jeostratejik çıkarların öncelenmesi hususunda bir değişiklik gözlenmemiştir. İdaresi altında yaşadıkları yönetim biçimi ne olursa olsun, Rusların sahip oldukları benzersiz coğrafya ve kendilerine özgü kültürel kodlar, Rus devletlerinin siyasi perspektiflerini şekillendirmiştir. Çarlık Rusya ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) gibi birbirinden çok farklı yönetim biçimlerine sahip olan devletlerin lider ülke rolünden vazgeçmemesi, Rus karakteristiğinin yönetim anlayışına tesir etmesinin sonucudur. Rus dış politikasında stratejik devamlılık ve

jeopolitik hafıza esastır. Devletler ve rejimler geçici olsa da Rus dış politikasının bu yaklaşımı kalıcıdır.

SSCB'nin yıkılmasının ardından kurulan Rusya'da ilk dönem Batı eksenli dış politika anlayışı benimsenmiş olsa da içinde bulunulan iç ve dış koşullar bu politikayı anlaşılır kılmaktadır. Rusya'nın Batı yanlısı politika izlediği dönemde bile, bölge ve dünya siyasetindeki yerini korumak adına eski Sovyet ülkelerinin bazılarıyla Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) kurması, Rusların küresel aktör olma iddialarından hiç vazgeçmediğini göstermiştir. Nitekim kısa bir süre sonra gerek ülke içinden yapılan yoğun eleştiriler, gerekse de Batı eksenli dış politikanın Rusya'ya fayda sağlamaması sonucunda Moskova yönetimi yeniden Batı karşıtı pozisyon alacaktır. Rusya'nın Batı ülkeleri ile ancak siyasal sisteminin buhran içinde olduğu olağanüstü süreçlerde yaklaşacağı unutulmamalıdır. Vladimir Putin'in ilk döneminde de benzer bir evre yaşanmasının ardından, 2004'ten itibaren Rusya Batı karşıtı pozisyonunu süreç içinde artırarak devam ettirmiştir.

Rusya'nın Putin döneminde Hindistan ile olan ilişkilerinin ele alınacağı makalede ilk olarak, Rus dış politikasının temelini oluşturan Çok Kutupluluk ve Avrasyacılık yaklaşımına yer verilecektir. Rusya'nın Hindistan ile olan ilişkilerinin geçmiş dönem ile mukayesesini yapmak ve ilişkilerin geldiği evreyi göstermek adına, kronolojik yöntem esas alınacaktır. Ülkeler arasında yürütülen ikili ilişkilerin yanı sıra, bölgesel örgütler çatısı altında tesis edilen ilişkiler de ele alınacaktır. Rusya'nın Hindistan ile yaptığı silah anlaşmalarının politik sonuçları, ekonomik sonuçlarına kıyasla daha öncelikli olduğundan dolayı, bu anlaşmalara "siyasi ilişkiler" alt başlığı altında yer verilecektir. Öte yandan, Putin'in devlet başkanı olmasının ardından Rusya'nın küresel siyasette yeniden oyun kurucu olma iddiasının yanı sıra ve Hindistan'ın da son yıllarda gelişen siyasi ve ekonomik gücü, söz konusu iki devletin ilişkilerinin detaylı biçimde incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Hindistan'ın da Batı eksenine bağlı

kalmaksızın dış politika sürdürme gayesi, Rusya-Hindistan ilişkilerini daha fazla ilgi çekici kılmaktadır. Literatüre katkı sağlaması açısından “Rusya ve Hindistan karşılıklı ilişkilerden hangi kazanımları elde etmektedir?”, “Rusya-Hindistan ilişkilerinin güçlenmesinin bölgesel ve küresel siyaseti etkileme potansiyeli nedir?” sorularına da yanıt aranması hedeflenmektedir.

1. Rusya'nın Hindistan Politikasının Çerçevesini Oluşturan Anahtar Kavramlar

1.1. Çok Kutupluluk

Uluslararası sistemde ikiden fazla süper gücün temel güç dengelerini belirlediğini varsayan teoriye çok kutuplu sistem teorisi denilmektedir (Abdullah, 2019: 39). Çok kutupluluk kavramı, dengelenmiş çok kutupluluk ve dengelenmemiş çok kutupluluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Dengelenmiş çok kutupluluk; uluslararası sistem içerisinde diğerlerinden üstün bir hegemon gücün olmaması ve bu nedenle güç asimetrisinin görülmemesidir. Dengelenmemiş çok kutuplulukta ise, ulusal güç unsurları açısından diğerlerinden önde yer alan bir aktörün/devletin hegemonya arayışına girmesi söz konusudur. Bu arayış çerçevesinde sistem içerisindeki diğer aktörler ile hegemonya arayışındaki aktör arasında çatışma unsuru yadsınamaz bir gerçeklik olarak belirmektedir (Mearsheimer, 2001: 44). Günümüzün uluslararası sisteminde ise, dengelenmiş çok kutupluluğun geçerli olduğu görülmektedir. Zira, büyük güçler arasında karşılıklı bağımlılığa dayalı ilişki biçimi olduğundan, hiçbir büyük güç çatışma arayışı içine girmemektedir. Örneğin Çin; ABD'nin finansmanına ve yüksek teknolojisine, Rusya'nın enerji kaynaklarına, AB'nin ise askerî ve ekonomik imkanlarına ihtiyaç duymakta iken, ABD de Çin pazarına daha fazla yatırım yapmayı istemektedir. Rusya ise Çin'in ekonomik desteğine ihtiyaç duymaktadır (Durmuş, 2020). Böylesine iç içe geçmiş çıkarların söz konusu olduğu bir uluslararası sistemde, doğal olarak dengelenmiş çok kutuplu anlayış esas olmaktadır.

Bununla birlikte, Çin ve Rusya, çok kutupluluğu uluslararası sisteme hâkim olma gayesi ile değil, ABD'yi dengelemek maksadıyla savunmaktadır (Efegil vd., 2009: 21). Nitekim gerek politika yapımcılarının izlediği siyasete gerekse de Dugin gibi uluslararası strateji uzmanlarının görüşlerine bakıldığında, Rusya'nın başlıca hedefinin ABD'yi dengelemek olduğu görülmektedir.

1996 yılında Yevgeni Primakov'un Dışişleri Bakanlığı görevine gelmesi Rusya tarihinin en önemli kırılma anlarından biri olarak görülmektedir. Primakov Rusya'nın dış politikadaki "çok kutupluluk" stratejisinin öncü ismi olmuştur (Hamzaoğlu, 2020: 282). Rusya'nın küresel politikada bağımsız politika izleyen bir aktör olduğunu vurgulayan Primakov, çok kutuplu dünya sisteminin oluşturulması gerektiğini ileri sürmüştür. Bununla birlikte NATO'nun genişlemesinin Rusya için tehdit olduğunu belirten Primakov, Çin ile kurulacak ittifakın Rus dış politikası için büyük önem teşkil ettiğine dikkat çekmiştir (Kainikara, 2019). Primakov, Asya bölgesinin bir diğer önemli gücü olan Hindistan ile de ilişkilere büyük önem vermiş, Rusya-Çin ittifakına Hindistan'ı da dâhil ederek ABD'ye karşı bir kutup oluşturmayı hedeflemiştir (Deutsche Welle, 2004). Primakov'un görev süresi içinde, çok kutupluluk kavramı ülkenin Ulusal Güvenlik belgelerinde de yer almaya başlamıştır. 17 Aralık 1997 tarihinde yayımlanan Ulusal Güvenlik Belgesi'nde "uluslararası sistemde çok kutupluluğun esas alınması gerektiğine" vurgu yapılmıştır (Kremlin, 2024). Dışişleri Bakanlığı görevinin 1998 yılında bitmesinin ardından, sekiz aylık süre için Başbakanlık görevine getirilen Primakov, kısa dönem içerisinde Rus dış politikasının rotasını çizen aktörlerden birisi olmuştur. Rus siyasetçinin, dış politikaya dair fikirleri "Primakov Doktrini" olarak siyasi literatüre girmiştir (İsmayılov, 2013: 94). Avrasyacılık kuramının önde gelen isimlerinden olan ve Vladimir Putin'in de başdanışmanı olan stratejist Alexandr Dugin de çok kutupluluk esaslı bir uluslararası sistemin gerek Rusya gerekse de dünya için gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Çin'in Rusya ile birlikte çok kutupluluk esaslı dünya düzeninin başat uygulayıcısı

olduğunu belirten Dugin, Hindistan'ı ise Rusya ve Çin ile birlikte bağımsız bir kutup statüsüne hızla ulaşan bölgesel bir süper güç olarak tanımlamıştır (Aydınlık, 2019).

1.2. Avrasyacılık Kavramının Doğuşu

Asya'nın Avrupa'ya açılan batı yakası ile Avrupa'nın Asya'ya açılan doğu yakasının kesiştiği bölge "Avrasya" olarak tanımlanmaktadır. Avrasya tanımı genel olarak, Viyana'dan Çin Seddi'ne kadar uzanan, Anadolu toprakları, Karadeniz, Ukrayna, Moldova, Güney Rusya ve Orta Doğu'yu da içine alan geniş bir bölgeyi ifade etmek için kullanılmaktadır (Kurt, 2018: 94). Avrasya kavramı ilk defa Alman coğrafyacı Alexander von Humboldt tarafından siyasi literatürde kullanılmıştır (Özder, 2013: 66). Bir başka Rus teorisyen olan Petr Savitski tarafından ise Avrasya kavramı, yine coğrafi bir bölgeyi tanımlamak için ifade edilmiştir. Savitski'nin yaptığı bu coğrafi Avrasya tanımı üç büyük ovayı içermektedir. Bunlar Beyaz Deniz-Kafkas bölgesi, Batı Sibiry ve Türkistan'dır (İmanov, 2008: 88). Avrasya olarak ifade edilen bölgenin büyük ölçüde Rusların hâkimiyetinde olan toprakları kapsamı, Avrasyacılığın zamanla Ruslar ile özdeşleşmesine neden olmuştur (İsmayilov, 2011: 49). İngiliz siyasi coğrafyacı Sir Halford Mackinder ise Kara Hakimiyeti teorisi ile yeryüzünü "Dünya Adası" adını verdiği tek büyük bir kara kütlelerinden ele almış, Doğu Avrupa'dan Kuzey Buz Denizi'ne ve Orta Asya'ya kadar olan bölümü "Kalpgah" olarak tanımlamıştır. Mackinder'a göre Kalpgah'a egemen olmak, "Kenar Kuşak" olarak adlandırılan Batı Avrupa, Türkiye, Orta Doğu, İran, Hindistan ve Çin coğrafyası üzerinde de denetim sağlama imkânı verecektir (Türk, 2013: 106). Başka bir ifade ile, Mackinder'in "Kara Hakimiyet Teorisi" de Avrasyacılık doktrinine ilham kaynağı olmuştur.

1.2.1. Klasik Avrasyacılık

Avrasyacılık kavramı ve kelimesine yer vermemesine karşın, Nikolay Trubetskoy'un 1920 yılında yazdığı "Avrupa ve İnsanlık" adlı eseri klasik Avrasyacılığın manifestosu olarak adlandırılmaktadır (İmanov, 2008: 64-65). Trubetskoy,

Avrasyacılık ideolojisinin başlatıcısı olarak kabul edilen eserinde, Avrupa kültürünün üstünlüğü iddiası ile oluşturulan Aydınlanma anlayışını reddetmiştir (Serbest, 2017: 288). Trubetskoy, Avrasya coğrafyası içerisinde tanımladığı halkları bir arada tutabilme ve onları birbirlerine vazgeçilemez şekilde bağlamının yollarından biri olarak Avrasyacı milliyetçiliği görmüştür (Yedidağ, 2019: 17). Nikolay Trubetskoy dışında Klasik Avrasyacılığın kurucusu olarak kabul edilen diğer isimler ise Petr Savitski, Petr Suchinski ve George Flovovski'dir. Faaliyetlerini sürgünde devam ettiren Trubetskoy, Savitski, Suchinski ve Flovovski, hazırlamış oldukları Doğu'ya Çıkış adlı çalışma ile Avrasyacılık fikrinin yayılmasına öncülük etmişlerdir (Kurt, 2018: 96). Avrasyacılık teorisi bağlamında kültürel alanda çalışmalar yürüten Aleksandr Panarin ise, SSCB sonrası kurulacak olan yeni Rusya için en iyi modelin Avrasyacılık doktrini olduğunu belirtmiştir (İsmaylov, 2011: 196-197).

1.2.2. Neo-Avrasyacılık

SSCB'nin yıkılmasının ardından liberal demokrat değerlerin ve Batı sisteminin üstün olduğuna inanan kesimlerin gerçekleştirdiği reformların istenilen başarıyı sağlayamaması Rusya'da hayal kırıklığı yaratmış, bu durum sonucunda millî muhalefet gelişmeye başlamıştır. Avrasyacılık doktrininin hayata geçirilmesi düşüncesi de bu dönemde yeniden gündeme gelmiştir. Ülke içinde ne tür bir Avrasyacılık anlayışının uygulanacağı yönünde tartışmalar yaşanmış olsa da zaman içerisinde Alexandr Dugin'in öncülük ettiği Neo-Avrasyacılık teorisi ağırlık kazanmıştır. Dugin, 1997 yılında kaleme aldığı "Jeopolitiğin Esasları" adlı eseri ile neo-Avrasyacılığın esaslarını belirlemiştir (Kurt, 2018: 93-98). Neo-Avrasyacılık, 2000'li yılların başından itibaren Rus dış politikasının belirleyici doktrini hâline gelmiştir (Serbest, 2017: 287). Dugin'in Rusya devlet başkanı Vladimir Putin'in siyasi danışmanı olması ve Putin üzerinde etki gücüne sahip olması nedeniyle, Dugin'in yorumladığı neo-Avrasyacılık teorisi daha fazla önem kazanmaktadır. ABD'nin mağlup edilmesini nihai amaç olarak belirleyen Dugin, bu hedefin gerçekleşmesi adına çok kutuplu dünya sistemini desteklemektedir.

Bununla birlikte Dugin, dünyayı dört parçadan oluşan jeopolitik bölgeye ayırmıştır. Bu dört bölge; Amerika, Avrupa-Afrika, Asya-Pasifik ve Avrasya'dır. Dugin'e göre, süper güç ABD'nin mağlup edilmesi ancak üç jeopolitik bölgenin ittifakı ile mümkün olacaktır. Dugin, Dublin'den Vladivostok'a kadar uzanacak olan çok geniş bir Avrupa-Asya imparatorluğu kurulmasını arzulamaktadır. Bununla birlikte, Batı Avrupa'da Moskova-Paris-Berlin, Orta Asya'da Moskova-Tahran, Doğu Asya'da ise Moskova-Tokyo ekseninin oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir (Bassin, 2011: 129-130). Dugin, klasik Avrasyacılar farklı olarak Avrasya sınırlarını Çarlık Rusya veya SSCB'nin hükmettiği topraklar ile sınırlı tutmamıştır.

Dugin'in öncülük ettiği neo-Avrasyacılar, çoğu devletin ABD'yi küresel bir lider olarak kabul etmediğini ve Rusya'nın Doğu'da ve Batı'da çeşitli güçlerle bir araya gelmesi gerektiğini savunmaktadır. Öte yandan Dugin, ABD'nin kontrolüne girmeyen her devletin Washington yönetimi tarafından müdahaleye uğrayacağını öne sürmüştür, buna birkaç örnek olarak ise Gürcistan'da Gül Devrimi'ni, Türkiye'de Gezi Parkı olaylarını, Ukrayna'da Turuncu Devrim'i göstermiştir. Dugin, ABD'nin müdahale girişimlerine kayıtsız kalınması durumunda, Washington yönetiminin yönlendirmesi ile gerçekleştirilen devrimlerin Rusya'nın yakın çevresinin ardından Moskova'ya yöneleceğini öne sürmüştür (Dugin, 2010: 340). Bu nedenle Dugin'in Avrasyacılık doktrinini, ABD tehdidini Rusya sınırlarının dışında önlemek için de geliştirdiğini söylemek mümkündür. Neo-Avrasyacıların Klasik Avrasyacılara göre en önemli yaklaşım farklılıklarından birisi Batı algısı üzerine olmuştur. Klasik Avrasyacılar, Avrupa devletlerini düşman kategorisine koyarken, neo-Avrasyacılar ise Avrupa devletlerini ABD'ye karşı müttefik aday olarak görmektedir. Zira, neo-Avrasyacılığın ana gayesi ABD'nin hegemonyasını küresel ölçekte geriletip, ABD'yi mağlup etmektir (İpek, 2019: 64-67). Bu kapsamda Dugin, Amerikan güdümlü Atlantikçi himayeciliğin geriletilmesi adına Hindistan'ın Avrasya stratejik bloğuna dâhil edilmesini gerekli görmektedir (Dugin, 2010: 10). Günümüzde ABD'nin temsil ettiği

Batı dünyasına karşı üstünlük kurulması, Dugin'in kuramlaştırdığı neo-Avrasyacılık doktrini ile uyumlu dış politika geliştiren Putin Rusyası'nın başlıca hedeflerinden birisi hâline gelmiştir.

2. Putin Rusyası'nın Hindistan ile İlişkileri

2.1. Rusya-Hindistan İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

1947 yılında bağımsızlığını elde eden Hindistan ile SSCB'nin yakın ilişkiler kurması Nikita Kruşçev döneminde başlamıştır. Stalin'in ölümünün ardından görevi devralan Kruşçev SSCB tarihinde ilk defa Hindistan'a resmî ziyaret gerçekleştirmiştir. Stalin'in aksine katı ideolojik perspektiften uzak bir dış politika anlayışı geliştiren Kruşçev, bu yaklaşımını Hindistan ile olan ilişkileri özelinde dünya kamuoyuna sergilemiştir. Kruşçev idaresindeki SSCB'nin, Çin ile Hindistan arasında Tibet bölgesi nedeniyle yaşanan sınır anlaşmazlığından ötürü yaşanan savaşta tarafsız olduğunu beyan etmesi ve aynı dönemde Hindistan ile askerî iş birliğine gitmesi SSCB-Hindistan ilişkilerini geliştirmiştir (Çolakoğlu, 1999: 21). Yine Hindistan ile Pakistan arasında Keşmir bölgesi nedeniyle yaşanan sınır sorununda Kruşçev'in Yeni Delhi hükûmetini destekleyen tutumu, SSCB-Hindistan ilişkilerinin daha sağlam zemine oturmasına vesile olmuştur (Balcı, 2018: 22). Leonid Brejnev döneminde ise Hindistan ile 1971 yılında "Hint Sovyet Dostluk Anlaşması" imzalanmıştır (Synergy: The Journal of Contemporary Asian Studies, 2020). Bu anlaşma 21. yüzyıldaki Rus-Hint ilişkilerinin de temel dayanağı işlevini görecektir. SSCB ile Hindistan arasındaki sağlam ilişkiler SSCB'nin son dönemine kadar devam etmiştir. Akademisyen Sergei Lounev'in, "Hindistan, sanırım SSCB'nin sosyalist olmayan devletlerle bağlantılarının en olumlu örneği" ifadesi iki ülke ilişkilerini özetler niteliktedir (Yegorov, 2019).

Hindistan ile olumlu ilişkiler Boris Yeltsin idaresindeki Rusya döneminde de devam etmiştir. Hindistan'a ziyaret gerçekleştiren Yeltsin, 28 Ocak 1993 tarihinde iki ülke arasında Barış ve Dostluk Anlaşması imzalamıştır. Hindistan ile imzalanan bu anlaşmanın

Putin'in görevde olacağı 2010 yılına kadar yürürlükte kalmasına karar verilmiştir (Outlook India, 2007). İki ülke yönetimleri; 28 Ocak 1993 tarihinde imzalanan dostluk ve iş birliği anlaşmasının ardından, 30 Haziran 1994 tarihinde ikili iş birliğinin daha fazla geliştirilmesi ve derinleştirilmesini içeren Moskova Deklarasyonu'na da imza atmışlardır. Deklarasyon sonucunda taraflar, birbirlerinin toprak ve sınır bütünlüğüne desteklerini teyit etmiştir (docs.cntd.ru, 2024). Moskova ve Yeni Delhi yönetimleri tarafından imzalanan bu iki anlaşma, 21. yüzyılda Rusya ile Hindistan arasındaki ikili ilişkilerin çerçevesini oluşturacaktır. (Kremlin, 2000) Rusya'da Dışişleri Bakanlığı görevine Yevgeni Primakov'un gelmesi de iki ülke ilişkilerine büyük ivme kazandırmıştır. Primakov, 1996 yılında Dışişleri Bakanı olarak ilk yurt dışı ziyaretini Hindistan'a gerçekleştirerek iki ülke arasındaki ilişkilere son derece büyük önem verdiğini göstermiştir (Mohanty, 2015). Yapılan ziyaret kapsamında, bölgesel gelişmelerin yanısıra Rusya-Çin-Hindistan üçlü ittifakının kurulması da gündeme gelmiştir. Ekonomide ise iki ülkenin karşılıklı ticaret hacminin geliştirilmesi için gayret gösterileceği vurgulanmıştır (Sycheva vd., 1996). Dışişleri Bakanlığının ardından Başbakanlık görevini devralan Primakov, yeni görevinde 1998 tarihinde Hindistan'a ziyaret gerçekleştirerek ekonomi, endüstri, maliye, ulaşım, iletişim alanlarının yanı sıra savunma iş birliği alanında da "tarihî" olarak nitelendirilecek önemli anlaşmalara imza atmıştır. Taraflar, kökleri 1971 tarihli Hint Sovyet Dostluk Anlaşması'na dayanan stratejik ortaklıklarını geliştirme konusunda mutabık kalmışlardır. İki ülke tarafından imzalanan savunma anlaşması, 2010 yılına kadar iki ülkenin savunma iş birliğinin genel çerçevesini oluşturmuştur (Tapply, 1998). Primakov'un Hindistan ile tesis ettiği ilişkiler Putin döneminde iki ülke ilişkilerine yön vermiştir.

2.2. Putin Dönemi Rusya-Hindistan Siyasi İlişkileri

Vladimir Putin'in Rusya devlet başkanı olarak göreve başlamasının ardından yeni bir döneme giren Rus dış politikası, değişen

konseptini Hindistan ile ilişkilerinde de göstermeye başlamıştır. Başkanlık görevini devralması ile birlikte aktif bir dış politika sergileyen Putin, görevinin ilk yıllarında ülke içinde yaşanan siyasi krizler ve ekonomik bunalımlardan dolayı Batı ülkeleri ile uyum içinde olmaya özen göstermiş olsa da Hindistan ile ilişkileri güçlendirmeyi de ihmal etmemiştir. Bunun nedeni ise Putin'in konjonktürün uygun olduğu ilk fırsatta Rusya'yı yeniden küresel bir güç merkezi yapma hedefinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle iktidarının ilk senesinden itibaren Hindistan ile ilişkilerini geliştirmeye büyük önem vermiştir. Diğer yandan ise Hindistan, SSCB'nin yıkılması ile birlikte dünyada çok önemli bir müttefikini kaybetmiş, ABD'nin Soğuk Savaş'tan galip çıkmasının ardından bağlantısızlık anlayışını gözden geçirmeye başlamıştır. Ayrıca, Çin'in uluslararası siyasette etkin bir güç olmaya başlaması da Hindistan'ı tedirgin etmiş, bu nedenle süreç içerisinde ABD ile daha fazla yakınlaşmıştır. Ancak Hindistan'ın Çin ile komşu olması ve bu bağlamda dengeli bir dış politika yürütme gayesi, Yeni Delhi yönetimini ABD yörüngesine girmekten alıkoymuştur. Bu koşullar altında Hindistan'ın uygulamaya çalıştığı dengeli dış politika stratejisinde başarı sağlamasının yolu da Rusya ile iyi ilişkiler tesis etmekten geçmektedir. Özetle, Hint dış politikası; "Amerikan desteği + geleneksel Rus dostluğu + Çin ile dengeli ilişkiler = dengeli çok kutupluluk" formülüne dayanmaktadır (Bayram, 2019).

21. yüzyılda Rusya-Hindistan arasındaki ilk kapsamlı görüşme 2000 yılının Ekim ayında gerçekleştirilmiştir. Putin, Hindistan Cumhurbaşkanı Koçeril Raman Narayanan ile Yeni Delhi'de bir araya gelerek, iki ülkenin çeşitli alanlarda iş birliğini geliştirmesi yönünde önemli adımlar atmıştır. Rus ve Hint devlet başkanlarının 3 Ekim 2000 tarihinde imzaladığı Stratejik Güvenlik Bildirgesi, iki ülke ilişkilerinin yeniden güçlü biçimde inşa edilmesinin belgesi niteliğinde olmuştur. İmzalanan Stratejik Güvenlik Bildirgesi'nin siyasi çerçevesi içinde; iki ülke arasında askerî ve teknik iş birliğinin geliştirilmesi, terörizmle mücadele, bölgesel ve küresel politikalarda ortak tutumun geliştirilmesi yönünde mutabakata

varılmıştır. İmzalanan anlaşma bağlamında; birbirlerini “stratejik ortaklar” olarak niteleyen Rusya ve Hindistan, devletlerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygılı çok kutuplu bir dünya oluşturmak için birlikte ve diğer ülkelerle iş birliğini artırmayı, yeni ve adil bir uluslararası düzen kurma yönünde çalışmayı kabul etmiştir (Kremlin, 2000). Moskova ve Yeni Delhi yönetimleri arasında imzalanmış olan bu bildirge, ilerleyen yıllarda daha fazla derinleşecek olan ikili ilişkilerin çatısını oluşturacaktır. 2000 yılında imzalanmış olan bildirgede “çok kutuplu dünya” vurgusunun yapılmış olması dikkat çekicidir. Bildirgede BM yapısının reforme edilmesi çağrısı da Putin Rusyası’nın yeni uluslararası düzen kurmaya niyetli bir aktör olacağına habercisi olmuştur. Terörizmle etkin mücadele yürütmek adına, askerî teçhizatların ve teknolojik ekipmanların geliştirilmesi, karşılıklı olarak terörle mücadele birimleri mensuplarının eğitilmesine dair görüş birliğine varılmıştır (Kremlin, 2002). Rusya ve Hindistan arasındaki siyasal ilişkilerin gelişmesi, askerî ilişkilerin gelişmesine ivme kazandırmıştır. İki ülke 2003 yılından itibaren kara ve deniz birliklerinin katılımıyla INDRA adı verilen ortak askerî tatbikatlar başlamıştır (TASS, 2017). Rusya ve Hindistan ilişkileri, uluslararası örgütler çatısı altında da ivme kazanmaya devam etmiştir. 2005 yılında Asya ülkeleri arasında iş birliğini geliştirmek ve farklı bölgesel örgütler arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuş olan Asya İşbirliği Diyalogu’na (AİD) Rusya’nın da katılması, iki ülkenin ortaklığını geliştirmesine etki etmiştir (Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, 2011).

Hindistan’ın ABD ile 2006 yılında sivil alanda nükleer iş birliği anlaşması imzalaması (Deutsche Welle, 2006) Rusya’yı kaygılandıran bir gelişme olmuştur. Bu gelişmenin ardından, Asya bölgesindeki tarihsel müttefikinin ABD ile yakınlaşmasından kaygı duyan Putin yönetimi, 2007 yılının Ocak ayında Hindistan’a yeniden ziyaret düzenleyerek Kudankulam’da yapımı devam eden iki nükleer reaktör dışında Hindistan’da dört adet yeni nükleer tesis kurulmasını öngören bir mutabakat zaptına imza atmıştır

(Deutsche Welle, 2007). İki ülke yönetimi, nükleer anlaşmanın dışında Bramos isimli füzelerin ve çok amaçlı nakliye uçaklarının ortak üretilmesi hususunda da görüş birliğine varmışlardır (Kremlin, 2007). İki ülkenin başta askerî alanda olmak üzere ivme kazanan siyasi ilişkileri 7 Mayıs 2008 tarihinde görevi devralan Dmitri Medvedev döneminde de devam etmiştir. Medvedev, Başbakanlık görevini üstlenmeye başlayan Vladimir Putin ile tam uyum halinde çalışmayı sürdürmüş, bu uyum uluslararası ilişkilerde de devam etmiştir. Hindistan Başbakanı Manmohan Singh ile biraraya gelen Medvedev, iki ülkenin askerî alanda iş birliğini tahkim eden anlaşmalara imza atmıştır. Görüşmelerde 80 adet Rus askerî taşıma helikopterinin Hindistan'a satışı karara bağlanmıştır (Yeni Şafak, 2008). Taraflar ayrıca Asya'nın üç büyük devleti olarak, Rusya-Hindistan-Çin ilişkilerinin geliştirilmesi yönünde karar almışlardır (Kremlin, 2008). 2009 yılında ise Singh'in Rusya'yı ziyaret etmesinin ardından iki ülke arasında askerî bağları güçlendirecek anlaşmaya imza atılmıştır. Yapılan görüşmelerde, Rusya ve Hindistan tarafı 2011-2020 Askeri ve Teknik İşbirliği Anlaşması'nı onaylamıştır (Kremlin, 2009).

Rusya-Hindistan arasında geniş çaplı iş birliğinin geliştirilmesi adına 12 Mart 2010 tarihinde anlaşma imzalanmıştır (Kremlin, 2011). Putin ile Singh'in görüşmelerinin ardından, Rusya'nın Hindistan'a 2'si kısa vadede olmak üzere 12 yeni nükleer santral inşa etmesi yönünde mutabakata varılmıştır. Bu anlaşmaya ek olarak, Hindistan'ın Rusya'dan 29 adet MIG-29K savaş uçağı alması da karara bağlanmıştır (Haberrus, 2010). 2009 yılında imzalanmış olan 2011-2020 Askeri ve Teknik iş birliği anlaşması, bu alandaki ilişkilere önemli ölçüde ivme kazandırmıştır. 2012 yılında iki ülke arasında büyük çaplı silah anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma sonucunda, Hindistan'ın Rusya'dan 42 adet Sukhoi Su-30 tipi avcı savaş uçağı ile 71 adet Mil Mi-17 tipi helikopter satın alması yönünde mutabakata varılmıştır. Uçakların Rus patentiyle Hindistan'da üretilmesi kararlaştırılmıştır (Anadolu Ajansı, 2012). Putin, ikili anlaşmalar öncesinde Hindistan'ın Hindu gazetesine

yazdığı makalede “Anlaşmaların Avrasya’da barış ve istikrar adına iki ülkenin stratejik ortaklığına güçlü bir ivme kazandıracığına eminim” değerlendirmesinde bulunmuştur (Kremlin, 2012).

2014 yılında Hindistan’da yapılan genel seçimler sonrası Başbakanlık görevini devralan Hindu milliyetçisi Narendra Modi, üretim politikasını benimseyen bir lider olarak dikkat çekmektedir (Kalaycıoğlu, 2017). Bu kapsamda yeni Hindistan yönetimi, Rusya’yla imzaladığı çeşitli anlaşmalarda, ithalat politikasını devam ettirmekle birlikte, Hindistan’da ortak üretime ağırlık verilmesine de özen göstermiştir. 2014 yılında Putin ve Modi’nin gerçekleştirdiği görüşmelerde 2015-2025 yıllarını kapsayan yeni 10 yıllık stratejik ortaklık anlaşması imzalanmıştır (Kremlin, 2014). 2015 yılında Hindistan Savunma Bakanlığı’nın, Rusya’dan 197 adet çok amaçlı Ka-226T helikopter satın alınmasına yönelik anlaşma sağlaması ve her yıl yaklaşık 200 adet Mi-17 helikopterinin montajının da Hindistan’da yapılmasının kararlaştırılması iki ülke arasındaki askerî teknik iş birliğinin kayda değer biçimde geliştiğinin kanıtı olmuştur (Türkrus, 2015). 2016 yılında Rusya’nın Hindistan’a S-400 hava savunma sistemlerinin sevkiyatını öngören anlaşmanın imzalanması, Yeni Delhi yönetiminin askerî alandaki birincil ortağının Rusya olduğu kanısını güçlendirmiştir. ABD yönetiminin Hindistan’ı yaptırımla tehdit etmesine rağmen (Özer, 2019) Rusya 5 adet S-400 hava savunma sistemi satışı hususunda Hindistan ile anlaşmaya varmıştır (Sputnik, 2016). Hindistan’ın ABD yaptırımlarını göze alarak S-400 alımı konusunda ısrarcı olmasının diğer nedeni ise, Çin’e karşı caydırıcı olma ve bölgedeki tarihsel rakibi Pakistan’a karşı elini güçlendirme gayesidir (Euro News, 2018). Burada belirtmek gerekir ki, ABD Rusya’dan bilhassa füze sistemi tedarik eden ülkelere karşı ABD’nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası’nı (CAATSA) harekete geçirmekte ve söz konusu ülkelere çeşitli yaptırımlar uygulamaktadır. Fakat Hindistan’ın büyük öneme haiz jeostratejik konumu ve bu kapsamda ABD’nin Yeni Delhi yönetimini Rusya ve Çin ile daha fazla yakınlaşmasına yol açabilecek adımlar atmayı

göze alamaması nedeniyle, Hindistan CAATSA yaptırımlarına dâhil edilmemektedir. ABD Temsilciler Meclisi, Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasa (NDAA) tasarısına Hindistan'a Rusya'dan aldığı S-400'lerden dolayı yaptırım muafiyeti getiren bir madde eklemiş, sunulan tasarı eki yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir. (Cumhuriyet, 2022).

İki ülke savunma alanında iş birliğine devam ederken, Hindistan Savunma Bakanlığı, 25 Kasım 2021 tarihinde Rusya menşeli AK-203 model otomatik tüfeklerin Hindistan'da üretilmesine yönelik anlaşmanın onaylandığını duyurmuştur (Anadolu Ajansı, 2021). Rusya-Hindistan 21. Zirvesi kapsamında Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'yi ziyaret eden Putin, Modi hükümeti ile 28 maddelik ticaret ve iş birliği anlaşması imzalamıştır. Anlaşma uyarınca, Hindistan'ın Rusya'dan 600 bin adet AK-203 piyade tüfeği alması yönünde mutabakat sağlanmış, silahların Hindistan'da kurulacak olan tesislerde üretileceği yönünde karara varılmıştır (İhlas Haber Ajansı, 2021). Stimson Center'ın 2020 tarihli raporuna göre, Hindistan'ın askerî envanterinin %85'i Rus menşelidir (Lalwani vd., 2021). Rusya ile son dönemde yapılan anlaşmalar kara kuvvetleri ekipmanları, uçak gemisi, nükleer denizaltı, hava savunma sistemleri ve mevcut savaş uçaklarının modernizasyonunu kapsamaktadır. 2022 yılında SIPRI'nin raporuna göre ise Hindistan'ın Rusya'ya silah ticaretinde olan bağımlılığı son dönemde %63 seviyelerine gerilemiştir (Wezeman vd., 2022). Ancak bağımlılık oranının gerilemesindeki temel etken, kara kuvvetlerinin envanterlerinde yerli üretimin artmış olmasından kaynaklanmaktadır (Aras ve Kandemir, 2023: 17).

Rusya-Hindistan ilişkilerine büyük ivme kazandıran gelişme ise, şüphesiz ki 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna savaşı olmuştur. Ukrayna'da yaşayan Rus nüfusun sistematik zulme uğradığı iddiası ve Ukrayna'nın NATO üyesi olma yönündeki girişimleri nedeniyle Rusya Ukrayna'ya işgal saldırısı başlatmıştır. Saldırının ardından bilhassa liberal demokrat eksende yer alan Batı devletleri ve yakın müttefikleri olan devletler Rusya'ya çok sert tepki

göstermiş, gerek siyasi gerekse de ekonomik alanda Rusya'yı izole etme yoluna gitmişlerdir. Hindistan ise Rusya'nın işgal harekâtına destek vermemekle birlikte, Rusya'ya karşı tutum almaktan kaçınmıştır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kınamak üzere 2 Mart 2022 tarihinde olağanüstü toplanan 193 üye ülkeye sahip Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 141 üyesiyle birlikte Rusya'yı kınamış, Hindistan ise çekimser kalmayı tercih etmiştir (BBC, 2022). Rusya'nın Hindistan'ın en büyük silah tedarikçisi olması, Hindistan'ın S-400 füze savunma sistemlerini Rusya'dan alacak olması ve Pakistan ile Hindistan arasında yaşanan Keşmir sorununda Rusya'nın BMGK'da Hindistan'ı himaye eden tutum takınması Yeni Delhi yönetiminin Rusya'yı kınamasına mâni olan başlıca hususlar olarak görülmektedir (BBC, 2022). 28 Ağustos 2022 tarihinde Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, Hindistan ile ilişkileri "ayrıcalıklı stratejik ortaklık" şeklinde tanımlamıştır. Dünyada başka hiçbir ülkeyle bu tanımla nitelenen ilişkilerinin olmadığını belirten Lavrov, "ayrıcalıklı stratejik ortaklık" tanımının bizzat Hindistan yönetiminin önerisiyle hayata geçtiğini vurgulamıştır (mid.ru, 2022). Öte yandan Hindistan, Ukrayna Savaşı nedeniyle çok sayıda ülke tarafından izole edilmeye çalışılan Rusya için her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulan bir müttefik hâline gelmiştir. Bu nedenle Moskova yönetimi Hindistan ile ilişkilerde muhatabının hassasiyetlerine ve taleplerine daha esnek yaklaşmaktadır. Hindistan savunma yetkilileri de söz konusu yaklaşımı doğrulayan bilgiler paylaşmakta ve Rusya'nın Batılı devletlerin aksine askerî ve teknik iş birliği için birtakım siyasi gereklilikleri yerine getirme şartı sunmadığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra, Rusya'nın Modi yönetiminin "Hindistan'da Üret" politikasına uygun biçimde hareket ettiği ve Hindistan'da bugüne kadar yaklaşık 1000 T-90 tankı ve 300 Su-30MKI tipi uçak üretimine iştirak edildiği ifade edilmiştir. Rusya'nın Hintli ortaklarına mümkün olan en ileri teknoloji transferinin sağlandığı da vurgulanmıştır (TASS, 2024). Putin, Ukrayna Savaşı'nın başlamasından bu yana ilk kez 9 Temmuz 2024 tarihinde

Moskova'yı ziyaret eden Modi ile kapsamlı bir görüşme gerçekleştirilerek ikili ilişkilerin daha fazla derinleştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Hindistan'ı 2022 yılında Lavrov'un tanımladığı şekilde "ayrıcalıklı stratejik ortak" olarak nitelendiren Putin, Modi'ye Ukrayna Savaşı'nın barışçıl yollarla çözülmesi yönündeki çabaları için de teşekkür etmiştir (Artıgerçek, 2024).

Rusya ve Hindistan'ın birbirleri için vazgeçilmez müttefik oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Gerek iki ülkenin ortak uluslararası örgütler çatısı altındaki üyelikleri ve uluslararası politikadaki ortak menfaatleri, gerekse de ekonomi alanındaki iş birlikleri Rusya-Hindistan ilişkilerinin sağlam temele oturduğuna işaret etmektedir. Rusya'nın bilhassa gelişmiş silahlar ve nükleer enerji temin ederek Hindistan'ın bölgesel güç olma çabalarına yardımcı olması, Moskova yönetiminin "Avrasyacılık" eksenli dış politika anlayışının bir yansımasıdır. Rusya'nın Avrasyacı dış politika yaklaşımına göre bölgesel bir güç odağının oluşması, kendisine tehdit oluşturma potansiyeline sahip devletlerin etkinliğinin sınırlandırılması anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle Rusya müttefiki güçlü bir Hindistan, hem küresel güç konumundaki ABD'nin, hem de ekonomik ve askerî kapasitesini çok hızlı geliştiren ve bu nedenle gelecekte Rusya'nın en büyük rakibi olma potansiyelini taşıyan Çin'in Asya'yı domine etmesine engel olacaktır.

Hindistan'ın Çin ve Pakistan ile yaşadığı sorunlar Rusya-Hindistan ilişkilerini de etkilemektedir. Hindistan'ın iki ülke ile sınır ihtilafı yaşaması, ilişkileri etkileyen başlıca sebep olarak görülmektedir. 1914'te İngiliz Hindistan'ı Dışişleri Bakanı McMahon'un çizdiği Çin-Hindistan sınırı Pekin yönetimi tarafından onaylanmamış, çizilen sınırlar Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra da gerginlik sebebi olarak devam etmiştir. (Mermer, 2020: 8). Artan sınır çatışmaları sonucunda Çin, 20 Ekim 1962'de sınır boyunca büyük bir askerî harekât başlatmış, Çin'in zaferi ile sonuçlanan savaş iki ülke arasındaki sınır sorununu derinleştirmiştir (Ayhan, 2014: 83). Günümüzde Çin yönetimi, 90

bin kilometrekarelik toprakta hak iddia ederken, Hindistan ise 38 bin kilometrekarelik alanın Çin tarafından işgal edildiğini ileri sürmektedir (Anadolu Ajansı, 2020). Çin'in Pakistan ile yakın münasebetleri de Hindistan'ı endişelendiren bir başka husustur. Bir Kuşak Bir Yol Projesi kapsamında, Çin'in Pakistan'ın Gwadar Limanı'nı 43 yıllığına kiralaması ve limandaki donanmaların modernize edilmesi Hindistan'ı Çin ve Pakistan tarafından çevreleneceği yönünde endişeye sevk etmektedir (Aydın, 2020). Çin'in son yıllarda askerî ve ekonomik açıdan önemli gelişim kaydetmesi de Hindistan'ı tedirgin etmektedir. Hindistan'ın ABD ile yakınlaşmasının en büyük motivasyon kaynağı, Çin ile yaşadığı siyasi güvensizliktir. ABD yönetimi Çin-Hindistan sınır geriliminden istifade ederek Hindistan ile stratejik iş birliğini geliştirmeyi ve Asya bölgesinde etkisini artırmayı planlamaktadır. Özetle; Pekin ve Yeni Delhi arasında çözülemeyen sınır sorunu ABD'nin Asya'daki varlığını tahkim etmeye yaramaktadır. ABD'nin Asya'da güçlenmesi de bölgede başat güç olmak isteyen Rusya'yı son derece rahatsız etmektedir.

Pakistan ve Hindistan arasında Keşmir bölgesinden kaynaklanan sınır sorunu da iki ülke ilişkilerinin normalleşmesi önünde engel teşkil etmektedir. Hindistan ve Pakistan birtakım ortak uluslararası örgütlerde yer alsalar da iki ülkenin de dış politikası birbirlerine olan karşıtlıkları üzerinden şekillenmektedir. Dolayısıyla, Rusya'nın Pakistan ile olan münasebetleri Hindistan-Rusya ilişkilerini etkilemektedir. Pakistan-Hindistan gerilimi kimi zaman Rusya tarafından tehdit unsuru olarak da kullanılmaktadır. Hindistan'ın ABD ile yakınlaşan politikalar izlemesi sonucunda Rusya, Pakistan ile gelişen ilişkileri üzerinden Yeni Delhi yönetimini tehdit etmektedir. Ayrıca, Güney Asya bölgesinde uzun yıllardır merkezî bir rol oynayan Rusya, Pakistan ile ilişkilerini aracı ederek Hindistan'a bölgedeki varlığını hatırlatma ihtiyacı hissetmektedir (Pant, 2017).

Rusya ve Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) çatısında yer almaları çok kutuplu ve Avrasyacı politik perspektif adına önemlidir. 1996 yılında Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından "Şanghay Beşlisi" olarak kurulan bölgesel iş

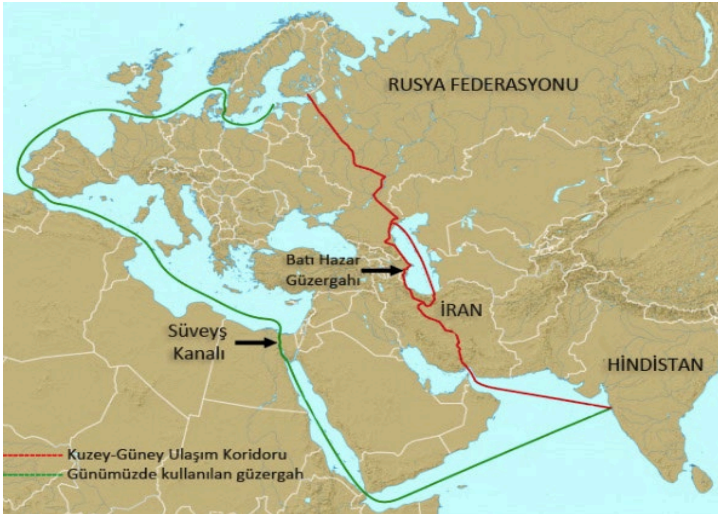
birliği örgütü, 2001 yılında Özbekistan'ın da katılımının ardından "Şanghay İşbirliği Örgütü" (ŞİÖ) olarak ismini değiştirmiştir (BBC, 2016). ŞİÖ, 2024 yılında Belarus'un da üye olması sonucunda 10 ülkenin içinde bulunduğu bir örgüt hâline gelmiştir (Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 2024). Her bir üye veya gözlemci ülke ŞİÖ'ye ayrı bir önem atfetmektedir. Rusya için ŞİÖ çok kutuplu dünya inşası için bir fırsattır. Rusya örgütün bilhassa askerî ve güvenlik boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca ŞİÖ Rusya için dünyaya açılan kapılardan birisi olarak değerlendirilmektedir. Hindistan'a göre ise ŞİÖ üyeliği, ABD'nin bölgede hegemon bir siyaset izlemesine karşı denge mekanizması işlevi görmektedir (Kemaloğlu, 2023). Hindistan'ın ŞİÖ üyeliğinin Rusya için avantajları bulunmaktadır. Örgütü, ABD karşısında bir güç bloğu olarak konumlandırmak isteyen Rusya için Hindistan'ın askerî, siyasi ve ekonomik gücü örgütü kuvvetlendirecektir. Bununla birlikte, Çin'in örgüt içinde dominant bir pozisyona erişme olasılığı Hindistan'ın katılımı ile birlikte dengelenebilecektir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin'in yükselişiyile, Rusya Hindistan'ı bir dengeleyici unsur olarak görmüştür. Çin'in Bir Kuşak Bir Yol programından endişe eden Rusya, özellikle savunma alanında olmak üzere Hindistan'ın askerî donanımını güçlendirmiştir (Aras ve Kandemir, 2023: 170). Zira Rusya, ŞİÖ'nün işleyiş mekanizmasını kendi politik ajandasına göre daha fazla şekillendirme arzusundadır. Rusya'nın ŞİÖ üyeliği şüphesiz ki Hindistan için de bir güvence teşkil etmektedir. Örgüt içinde Çin ve Pakistan gibi Hindistan ile sorunlar yaşayan güçlü ülkelerin olması karşısında Rusya'nın varlığı Yeni Delhi yönetimi için ŞİÖ içinde dengeleyici bir unsur olarak görülmektedir. ŞİÖ üyeleri arasında ihtilafli konuların giderilmesi ve bunun sonucunda örgütün daha fazla kurumsal işleyiş kazanması hâlinde, Rusya ve Hindistan ilişkileri bölgesel nitelikte de daha fazla gelişim kaydedecektir.

2.3. Putin Dönemi Rusya-Hindistan Ekonomik İlişkileri

Rusya ve Hindistan ilişkilerinin Putin döneminde ivme kazanmasında şüphesiz ki gelişen ekonomik ilişkiler de etkili

olmuştur. Bölgesel ve küresel siyasette söz sahibi olma iddiasında olan bu iki ülkenin hedeflerini gerçekleştirmek için ekonomi alanında da güçlenmesi gerektiği açıktır. Bu nedenle iki ülke 21. yüzyılın başından itibaren ikili ilişkilerinde karşılıklı olarak ticaret hacimlerini geliştirme yönünde gayret göstermişlerdir. SSCB'nin yıkılmasının ardından sekteye uğramış olan Rusya-Hindistan ticari ilişkileri Putin'in göreve gelmesinin ardından yeniden canlanmaya başlamıştır. Putin Hindistan'a 2000 yılında gerçekleştirmiş olduğu ilk resmî ziyaretinde iki ülke arasında ticaret ve ekonomik bağların daha da güçlendirilmesi için adım atmıştır. İki ülke bu alanda Eylem Planı hazırlanması için Rusya-Hindistan Hükümetlerarası Ticaret, Ekonomik, Bilimsel, Teknik ve Kültürel İşbirliği Komisyonu'na talimat vermişlerdir (Kremlin, 2000). Bu kapsamda; Hindistan'ın liman kenti Mumbai'de başlayıp Rusya'nın Astrahan ile Saint Petersburg şehrinde geçerek Avrupa'ya varacak olan ve İran'ı da kapsayan Uluslararası Kuzey Güney Taşımacılık Koridoru'nun (INSTC) kurulması konusunda anlaşmaya varmışlardır (Akhiyadov, 2018).

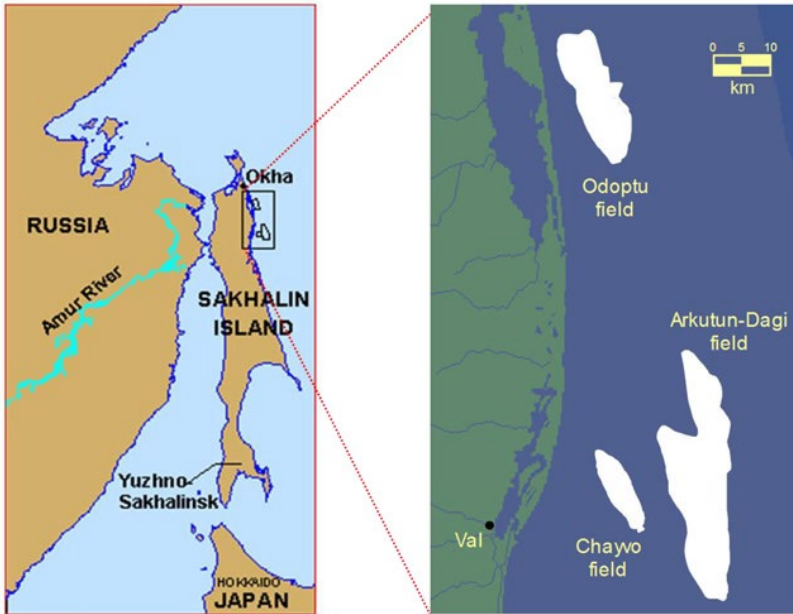
Harita 1: Kuzey Güney Ulaşım Koridoru Güzergahı

Kaynak: Akhiyadov, 2018.

Diğer yandan, Rusya doğal gaz üretim şirketi Gazprom ile Hindistan doğal gaz üretim şirketi ONGC Videsh Limited arasında ortak doğal gaz arama ve çıkarma faaliyeti hususunda mutabakata varılmıştır. Rusya'nın Sakhalin adasının kuzeydoğusunda bulunan ve 307 milyon ton petrol ve 485 milyar metreküp doğal gazın olduğu Chayvo, Odoptu ve Arkutun-Dagi sahalarını kapsayan Sakhalin-1 projesinde de iki ülkenin iş birliğini geliştirmesi kararlaştırılmıştır (Kremlin, 2000).

Harita 2: Sakhalin-1 Proje Bölgesi

Kaynak: JOGMEC, 2016.

2002 yılında ticaret hacminin artırılması için gümrük kolaylığı getirilmesi konusunda ve iki ülke iş adamlarının yatırıma teşvik edilmesi yönünde mutabık kalan Rusya ve Hindistan yönetimleri, Rus ve Hint bankalarının 2004 yılında imzalayacakları karşılıklı iş birliği anlaşmasının önünü açmışlardır (Kremlin, 2002). Rusya ve Hindistan devlet başkanlarının 2008'teki görüşmelerinde ilişkilerin ekonomik boyutu önemli yer tutmuştur. Medvedev ve Singh, 2010 yılına kadar karşılıklı ticaret hacminin 10 milyar dolar seviyesine

çkarılmasını hedef olarak belirlemişlerdir (Kremlin, 2008). 2010 yılında yapılan görüşmelerde, 2015 yılına kadar karşılıklı ticaret hacmini 20 milyar dolar düzeyine çıkarma hususunda görüş birliğine varan iki ülke liderleri, bu hedefe ulaşabilmek için ekonomideki iş birliği alanlarını geliştirme kararı almışlardır. İki ülke, nükleer alanda yürüttükleri iş birliğinin yanı sıra, Rus ve Hint şirketler aracılığı ile hidrokarbonların üretimi, işlenmesi, taşınması ve satışı için ortak girişimlerin oluşturulması yönünde mutabık kalmışlardır (Kremlin, 2010). 2012 yılında Rus ve Hint yönetimleri, iki ülkenin girişimi ile kurulan Ticaret ve Ekonomik İş Birliği Ortak Çalışma Grubu vasıtası ile ilaç, enerji, çelik üretimi, gıda ürünleri, otomobil, mühendislik ürünleri alanında ortak projelerin geliştirilmesi yönünde mutabakata varmışlardır. Anlaşmalar kapsamında, Gazprom ile Hindistan devletine ait bir doğal gaz şirketi olan GAIL arasında da sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) tedarikine yönelik sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme şartlarına göre GAIL şirketinin, 20 yıl boyunca yılda 2.5 milyon ton miktarında LNG alması kararlaştırılmıştır (Kremlin, 2012). LNG'nin ilk sevkiyatı 2018 yılında gerçekleştirilmiştir (ria.ru, 2020). Rusya Devlet Başkanı Putin de 2012 yılında Hindistan'a gerçekleştireceği ziyaretten önce Hindu gazetesine verdiği röportajda, ticaret hacminin 2015 yılına kadar 20 milyar dolar seviyesine çıkmasını hedeflediklerini vurgulamıştır (Kremlin, 2012).

Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna ile siyasi kriz yaşaması ve bunun sonucunda Ukrayna'ya ait olan Kırım'ı işgal etmesi, Rusya ile Batı devletleri ilişkilerine büyük zarar vermiştir. Yaşanan gelişmeler sonrasında AB ve ABD'nin Rusya'ya ekonomik yaptırımlar uygulaması, Rus ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu nedenle Moskova yönetimi, dünyanın başka bölgelerinde ticari faaliyetlerinin gelişmesine yönelik faaliyetlerine hız vermiştir. Putin, Hint Haber Ajansı PTI ile yaptığı röportajda tarihsel süreç boyunca Rusya'nın hidrokarbon ihracatının öncelikli olarak Batı ülkelerine yapıldığını, ancak yaşanmaya başlayan politik risklerin mevcut gidişatı değiştirmeye başladığını ifade etmiştir. Bununla birlikte Asya ülkelerinin ekonomilerinin daha hızlı gelişmesinin de Rusya'nın Asya pazarına daha fazla ağırlık verme gerekçesi olacağını da vurgulamıştır. Rus-

ya'nın Doğu Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerindeki ekonomik büyümeyi canlandırmayı ve o bölgelerde yeni altyapı oluşturmayı umduğunu belirten Putin, Hindistan dâhil olmak üzere yeni yatırımları ve teknolojileri bölgeye çekme isteğini ifade etmiştir (Kremlin, 2014). ABD ve AB'nin yaptırımları, Rusya ve Hindistan'ın 2014 yılının Aralık ayında yapılan görüşmelere de muhakkak etki etmiştir. İki ülke, karşılıklı ticaret hacminin 2025 yılına kadar 30 milyar dolar seviyesine çıkarılması için hedef belirlemiştir. Bu hedefe ulaşabilmek adına yatırımların çeşitlendirilmesi ve yatırım faaliyetlerinin kolaylaştırılması kararlaştırılmıştır. Taraflar, teknoloji ve inovasyona dayalı ekonomik modele dikkat çekerek yüksek teknolojik ürünlerin ortak tasarımı, geliştirilmesi, üretimi ve pazarın teşvik edilmesi için de anlaşma imzalamışlardır. Hindistan'dan Rusya'ya elmas ihracatının artırılması ve iki ülke arasında elmas borsası kurulması da mutabakata varılan konulardan birisi olmuştur. İki ülke arasında turizmin geliştirilmesi hedefiyle vize şartlarının kolaylaştırılması kararlaştırılmıştır. Öte yandan Rusya ve Hindistan yönetimleri, BMGK'nın onayını almayan ekonomik yaptırımlara karşı çıktığını da deklare etmişlerdir (Kremlin, 2014). Hindistan'ın BMGK nezdinde tescil edilmeyen ekonomik yaptırımlara karşı çıktığını beyan etmesi, Rusya'ya önemli bir destek olarak görülmelidir. Rusya'ya yatırım kararında başlıca etkin rol oynayan ABD ile müttefiklik bağları kuvvetli olan Hindistan'ın bu yönde tutum takınması, Rusya'nın Hindistan için vazgeçilmez bir müttefik olduğunun göstergesidir. 2015 yılında yapılan görüşmelerdeki en çarpıcı gündem hiç şüphesiz Rusya'nın, Hindistan'a AEB içinde serbest ticaret anlaşması yoluyla birlik içine dâhil etme gayreti olmuştur. Rusya'nın bu hamlesinin Avrasyacılık perspektifi doğrultusunda gerçekleştiği açıktır. Nitekim Avrasyacılık doktrininin yaşayan en büyük fikir babası Aleksandr Dugin, AEB'nin Batı karşısında bir blok olarak konumlanması gerektiğini vurgulamıştır. Dugin, NATO'nun eski Sovyet ülkelerini bünyesine katmasına karşılık, Rusya'nın da Asya ülkelerini daha geniş şekilde kapsayacak hamleler yapması gerektiğini belirtmiştir (Dugin, 2010: 324). Bu nedenle Rusya'nın, Hindistan'ın AEB oluşumu

içinde etkin konumda yer almasını arzulanması, ABD'ye karşı pozisyonunu güçlendirme gayesi ile doğrudan ilintilidir.

2019 yılında Rusya'nın Vladivostok kentinde gerçekleşen 20. Rusya-Hindistan görüşmelerinde Hindistan'ın Çennay kenti ile Vladivostok arasında yeni bir deniz yolu rotası oluşturulması gündeme gelmiştir (Diken, 2019). Başbakan Narendra Modi, Vladivostok'un Avrasya ve Pasifik'in birleştiği yer olduğunu ve bu sayede Kuzey Kutbu ve Kuzey Denizi Rotası kapılarının açılacağını ifade etmiştir. Krisna'ya göre Rusya ile kurulması planlanan bu deniz koridoru sayesinde, Hindistan Hint Okyanusu'nda ve Pasifik'te Çin'e karşı nüfuzunu güçlendirecek ve Rusya'nın Uzak Doğu'suna erişimini artıracaktır. Bu projenin Rusya'ya faydası ise, Rusya'nın Hint-Pasifik bölgesi başta olmak üzere Asya'da çok daha önemli bir pozisyon elde etmesi olacaktır. Rusya, bu deniz koridoru sayesinde Hindistan ile birlikte Çin'in Avrasya'daki hâkim konumunu da dengeleme şansına sahip olacaktır. Hindistan'ın, Rusya'nın Uzak Doğu'suna erişiminin kolaylaşması, bölgenin demografik yapısının Çin aleyhine çeşitlenmesi bakımından Rusya için bir diğer kazanım teşkil edecektir. Koridor sayesinde petrol ve gaz sevkiyatlarının artacak olması da Hindistan ve Rusya'ya büyük ekonomik fayda sağlayacaktır (Krisna, 2019).

Harita 3: Chennai-Vladivostok Deniz Ulaşım Koridoru Güzergahı

Kaynak: IAS Gateway, 2019.

2022 senesi ise, Rusya ve Hindistan arasında belirli bir ivme ile artan ticari ilişkilerin çok çarpıcı biçimde artış göstermeye başladığı sene olmuştur. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası Moskova yönetimine uygulanan ticaret ambargosu Putin hükümetini alternatif ticari partner aramaya sevk etmiş, bu alternatiflerin başlıcalarından birisi ise Hindistan olmuştur. Bir başka ifadeyle, Rusya ambargo nedeniyle oluşan ticaret açığını Hindistan ile ekonomik ilişkilerini dikkat çekici miktarda geliştirerek kapatmaya çalışmış, önemli ölçüde başarılı da olmuştur. Enerji ve Temiz Hava Araştırma Merkezi'ne (CREA) göre Hindistan'ın Rusya'dan ham petrol alımı savaş öncesi miktarına göre 13 kat artış göstermiştir. Rusya'nın hazinesinde görülmemiş ölçüde nakit bulunduğuna işaret edilen analizde, bu bolluğun önemli sebeplerinden birinin Hindistan'ın Rusya'dan bol miktarda ham petrol ithal etmesinden kaynaklandığı, söz konusu ham petrol alımının 37 milyar dolar değerinde olduğu belirtilmiştir. Rusya'nın Hindistan ile sürdürdüğü bu ticaret sayesinde Ukrayna savaşını daha uzun süre finanse edebileceğine kavuştuğu ifade edilmiştir (Euro News, 2024). Rusya Başbakan Yardımcısı Aleksandr Novak ise, Rusya'nın Hindistan'a 2021 yılında 5 milyon ton, 2023 yılında ise 90 milyon ton petrol ihraç ettiğini belirterek, bu alandaki ihracatın neredeyse 20 kat arttığının altını çizmiştir (Anadolu Ajansı, 2024). Modi'nin 9 Temmuz 2024 tarihinde Moskova'ya gerçekleştirdiği ziyarette varılan anlaşmanın ticari boyutu da dikkat çekicidir. İki ülkenin iş birliği anlaşması kapsamında Rusya'ya ait nükleer enerji şirketi Rosatom'un Hindistan'da 6 nükleer güç ünitesi daha inşa etmesi kararlaştırılmıştır (The Times of India, 2024). İki ülke ayrıca, aralarındaki ticarete gümrük vergisi harici engellerin kaldırılmasına yönelik çabalarda bulunacaklarını, AEB ile Hindistan arasında serbest ticaret bölgesi oluşturma olasılığı dâhil ikili ticari alışverişin serbestleştirilmesi alanında girişimleri sürdüreceklerini taahhüt etmişlerdir. Bununla birlikte, 2030 yılına kadar 100 milyar dolardan fazla karşılıklı ticaret hacmine ulaşılmasını yeni ekonomik hedef olarak belirlemişlerdir (Artıgerçek, 2024).

Dünya Bankası'nın 2023 yılı verilerine göre 1.428.627.000 nüfusu bulunan Hindistan dünyanın en kalabalık ülkesi konumundadır (Dünya Bankası, 2024). Büyük nüfus gücünün yanı sıra gelişen ekonomisi ile de dikkat çeken Hindistan, 2023 yılı verilerine göre yaklaşık 3.55 trilyon dolarlık GSYİH ile Asya'nın en büyük 3. ekonomisi, dünyanın ise ülkeler bazında en büyük 5. ekonomisine sahip olmuştur (Trading Economics, 2024). Rusya ise, 2023 yılı verilerine göre 2.021 trilyon dolar değerinde GSYİH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) ile dünyada 11. sırada yer almaktadır (Dünya Bankası, 2024). 2022 yılı verilerine göre 80 milyar varil kanıtlanmış petrol rezervine sahip olan Rusya, dünyada 7. sırada yer almaktadır (Enerji Atlası, 2024). 2022 yılı dünya doğal gaz rezervinin ülkelere göre sıralamasında ise, Rusya'nın 47.7 milyar metreküplük rezerviyle dünyanın en büyük doğal gaz üreticisi olduğu görülmektedir (Enerji Atlası, 2024). Rusya, petrol ve doğal gaz ihracatının yanı sıra, kömür, alüminyum, bakır, demir, elmas, altın, gümüş maden kaynakları ve ormancılık ürünleri ile dünya ham madde ihracatında önde gelen ülkelerden biridir (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2024). 2023 yılının Nisan ayı ile 2024 yılını Şubat ayı arasında baz alan son verilere göre Hindistan'ın başlıca üç ticaret ortağı sırasıyla Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'dir. Rusya Hindistan ile 59 milyar dolar seviyesindeki karşılıklı ticaret hacmi ile üç devletin hemen ardından 4. sırada yer almaktadır (India Briefing, 2024).

Rusya ve Hindistan'ın karşılıklı ticaret hacminin oranı 2000 yılından günümüze yükselişe geçmiştir. İki ülke geçen süreç boyunca "alıcı-tedarikçi" ilişkisi dışında ortak üretim projelerine de ağırlık vermiştir. Hidrokarbonlar, elektrik, kömür, nükleer enerji, gübre, bilişim, mineral ve metalurji, çelik, ilaç, altyapı projeleri gibi birçok sektörde iki ülkenin ortak yatırım iş birliği görülmüştür. Ancak ihracat oranlarına bakıldığında dengenin de Rusya lehinde olduğu bir gerçektir. Rusya'nın Hindistan'a ihracatının başlıca ürünleri; nükleer santral teçhizatı, askerî savunma ekipmanları, doğal gaz, petrol, kömür, elmas, gübre, elektrikli aletler, çelik eşyalar ve tıbbi cihaz

malzemeleridir. Hindistan'ın Rusya'ya başlıca ihracat kalemlerini ise; ilaçlar, elektrikli aletler, demir-çelik, tekstil ürünleri, çay, kahve, araç yedek parçaları oluşturmaktadır (Hindistan Moskova Büyükelçiliği, 2024). Rusya ve Hindistan ilişkileri SSCB döneminden bu yana olumlu seyirde devam etmesine karşın, iki ülke arasında yapılan ticarete dikkat çekici artış Rusya'nın 2022 yılında Ukrayna'yı işgal etmesinin ardından gerçekleşmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 1'de de belirtildiği üzere, Rusya'nın Hindistan'a yıllık ihracat miktarının 2 senede 6 kattan fazla artış kaydettiği görülmektedir. Söz konusu artışı sağlayan başlıca ihracat kalemi petrol olmakla birlikte, Rusya'nın Hindistan'a son 2 senedir yüksek miktarda taş kömürü ihraç ettiğini de vurgulamak gerekir. Hindistan'da 1 Nisan 2023 - 31 Mart 2024 arası tarihleri baz alan mali yıl raporuna göre, Rusya'dan Hindistan'a yaklaşık 6.4 milyon ton taş kömürü ihraç edilmiş, bu oran, bir önceki mali yılda gerçekleşen ihracat oranının %200 üzerinde olmuştur (Tadviser, 2024). Rusya taş kömürü ihracatında Avustralya'dan sonra ikinci tedarikçi konumuna yükselmiştir (Vedomosti, 2024). Bununla birlikte, Rusya'nın aynı mali yıl döneminde Hindistan'a ihraç ettiği 15.1 milyon tonluk metalürjik kok kömürü miktarı da bir önceki mali yıla göre 3 kat artış göstermiştir (Tadviser, 2024). Rusya'nın Hindistan'a gerçekleştirdiği ihracat miktarındaki kayda değer ölçüde artışa rağmen, Hindistan'ın Rusya'ya yönelik ihracatının daha sınırlı kaldığı gözlenmektedir. Buna karşın, Hindistan'ın akıllı telefon ihracatında ise çok çarpıcı artış kaydedilmiştir. 2024 yılının Ocak ayından Nisan'a kadar Hindistan'dan Rusya'ya yapılan akıllı telefon sevkiyatlarının parasal karşılığı 85.2 milyon doları bulmuştur. Bu rakamın 2023'ün aynı dönemine göre (6 milyon dolar) 14 kat daha fazla olduğu belirtilmiştir (Kommersant, 2024). İki ülke 2014 yılında gerçekleştirdiği görüşmede, 2025 yılı için 30 milyar dolarlık karşılıklı ticaret hacmine ulaşma yönünde hedef belirlemiş olmasına karşın, söz konusu hedefin daha yükseğine 2025 yılına gelmeden ulaşılmıştır.

Diğer yandan, iki ülke yönetiminin de son yıllardaki görüşmelerinde inovasyona dayalı teknolojik ürünler üzerinde projeler geliştirme çabaları, ortak ekonomik iş birliği örgütlerinde yer almaları, Çennay-Vladivostok deniz hattı gibi önemli projelerin gerçekleşme olasılığı, Rusya ve Hindistan'ın gelişen ticari ilişkilerini daha da güçlendirme ihtimalini artırmaktadır.

Tablo 1: Rusya'nın Hindistan'a Yıllık İhracat Miktarı

YIL	RUSYA'NIN HİNDİSTAN'A YILLIK İHRACAT MİKTARI (DOLAR)
2000	1.081.683.000
2001	1.120.423.000
2002	1.610.551.000
2003	2.735.372.000
2004	2.502.042.000
2005	2.314.004.000
2006	2.925.514.000
2007	3.033.605.000
2008	5.231.012.000
2009	5.937.000.000
2010	5.406.299.000
2011	4.665.703.000
2012	7.566.692.000
2013	6.982.660.000
2014	4.395.697.000
2015	4.549.940.000
2016	5.823.065.000
2017	7.125.588.000

2018	7.751.475.000
2019	7.308.334.000
2020	5.798.192.000
2021	9.128.108.000
2022*	29.640.000.000
2023** (Ocak- Kasım)	56.000.000.000

* tradeimex, 2023

** Haberrus, 2024

Kaynak: World Integrated Trade Solution, 2024.

Tablo 2: Hindistan'ın Rusya'ya Yıllık İhracat Miktarı

YIL	HİNDİSTAN'IN RUSYA'YA YILLIK İHRACAT MİKTARI (DOLAR)
2000	855.661.000
2001	839.594.000
2002	738.357.000
2003	696.329.000
2004	631.196.000
2005	705.685.000
2006	845.710.000
2007	924.103.000
2008	1.090.744.000
2009	964.356.000
2010	1.393.223.000

2011	1.893.901.000
2012	2.144.765.000
2013	2.418.963.000
2014	2.217.472.000
2015	1.611.893.000
2016	1.813.884.000
2017	2.138.971.000
2018	2.332.619.000
2019	2.871.228.000
2020	2.559.257.000
2021	3.334.264.000
2022*	2.930.000.000
2023** (Ocak- Kasım)	3.700.000.000

*statista, 2024

** Haberrus, 2024

Kaynak: World Integrated Trade Solution, 2024.

Rusya ve Hindistan'ın çok kutuplu bir dünya sistemini esas alan BRICS'te yer alması da önem arz etmektedir. Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in bir araya gelmesiyle 2009 yılında kuruluşunu tamamlayan örgüt, 2011 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin de oluşuma katılması ile birlikte BRICS adını almıştır (BBC, 2023). 2024 yılı itibarı ile Suudi Arabistan, Mısır, Etiyopya, Birleşik Arap Emirlikleri ve İran'ın katılımıyla üye sayısını 10'a çıkartan örgüt, Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre yeni üyelerle birlikte 29.5 trilyon dolarlık bir ekonomik büyüklüğe sahip olmuştur (Anadolu Ajansı, 2024). Daha adil ve eşit koşulların hâkim olduğu bir ticaret düzeni tesis etmeyi hedefleyen BRICS üyeleri, ABD merkezli

tek kutuplu dünya sisteminin sürdürülebilir olmadığını vurgulamışlardır. BRICS, Batı ülkelerinin ekonomik hegemonyasına karşı, çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulması yolunda Asya ülkelerinin ağırlıkta olduğu yeni bir alternatif birlik olarak kurulmuştur (Dilek vd., 2018:9).

BRICS üyesi ülkeler, dünya ekonomik sisteminde kökleşmiş kurumlara karşı alternatif kurumlar oluşturarak, yeni bir ekonomik güç merkezi olma gayesindedir. Dünya Bankası'na alternatif olarak 2014 yılında BRICS Kalkınma Bankası'nın kurulması, 2015'te IMF'ye alternatif olarak BRICS Şartlı Rezerv Düzenlemesi'nin kurulmasına karar verilmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir. Üye ülkelerin aktardıkları fon sayesinde, kısa vadeli ödemeler dengesi baskılarının önlenmesi, karşılıklı destek sağlanması, kredi vermeye imkân oluşturulması ve finansal istikrarı daha da güçlendirilmesi hedeflenmektedir (Sağlam, 2018). Bununla birlikte BRICS ülkeleri, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarına alternatif yapılar oluşturma yönünde anlaşmaya varmışlardır (Doğruhaber, 2019). BRICS'in ana hedeflerinden birisi de kur krizlerinden ve yaptırımlardan korunmak maksadıyla uluslararası ticarete dolar yerine ülkelerin kendi yerel para birimlerinin kullanılmasıdır (Serbestiyet, 2024).

Rusya ve Hindistan'ın BRICS çatısı altında olmaları iki ülke açısından gelecekte ticari ilişkilerde daha büyük ivme kazanabilmeleri açısından da bir fırsattır. Şayet üye ülkeler planladıkları düzenlemeleri hayata geçirir, örgütün ABD eksenli ekonomik kuruluşlara alternatif olabilme kabiliyeti gelişirse ve ŞİÖ, AEB gibi uluslararası örgütlerle entegrasyon artarsa, Rus-Hint ticari ilişkilerinin de olumlu yönde etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır. BRICS'in işleyişinin güçlenmesi, Rusya ve Hindistan'ın arzu ettiği çok kutuplu dünya düzeninin küresel siyasette hâkim olmasına yardımcı olacaktır.

Sonuç

Uluslararası siyasette kurulmuş düzenin bir parçası olmak yerine bizzat oyun kurucu pozisyonunda yer almak isteyen Rusya, bu yöndeki kabiliyetini Vladimir Putin'in başkanlığı döneminde gözle görülür biçimde geliştirmiştir. SSCB'nin dağılmasının ardından Yevgeni Primakov tarafından temelleri atılan Çok Kutupluluk düşüncesi ve Alexandr Dugin tarafından revize edilen Avrasyacılık ideali, Putin'in başkanlığı döneminde somutlaşmaya başlamıştır. Rusya'nın hayalini kurduğu uluslararası sistemin oluşması için müttefikliğine özellikle ihtiyaç duyduğu ülkeler olmuştur. Bu ülkelerin başlıcalarından birisi ise şüphesiz ki Hindistan'dır. Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin Doğu Bloğu'ndan olmayan en iyi müttefiki olarak tanımlanan Hindistan, Putin'in devlet başkanlığı görevine gelmesinin ardından ise Rusya'nın başlıca müttefiklerinden biri hâline gelmiştir. Rusya için Hindistan'ın vazgeçilmez müttefik olmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle, Hindistan günümüzde dünyanın en büyük 5. büyük ekonomisine sahip bir devlet olarak, ticari iş birliği bakımından Rusya için son derece elverişli bir partner konumundadır. İki ülke, 2000 yılından itibaren karşılıklı ticaret hacmini artırmış, çeşitli sektörlerde ortak üretim faaliyetlerine başlamışlardır. Buna karşın, Hindistan'ın Rusya'ya ekonomik faydası özellikle son yıllarda daha somut biçimde görülmektedir. 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle Batı ekseninde yer alan pek çok ülke tarafından ambargoya maruz kalan Moskova yönetiminin, içinde bulunduğu ekonomik darboğazdan önemli ölçüde çıkabilmesi Hindistan'a yüksek hacimde ihracat yapması sayesinde mümkün olmuştur. Bir başka deyişle, Hindistan'ın büyük ekonomik hacmi, Rusya'nın savaş nedeniyle geçirdiği zor zamanları daha az hasarla atlatmasını sağlamıştır. Rusya için Hindistan'ın önemli bir müttefik olmasının ikinci sebebi, Asya'da bölgesel güç olması ve küresel siyasette sözü dinlenen bir devlet hâline gelmesidir. Ekonomideki hızlı büyümesinin sonucu olarak

siyasi açıdan da güçlenen Hindistan, Rusya için çok kutuplu ve Avrasyacılık eksenli bir dünya düzeninin şekillenmesi için muhakkak surette safına çekilmesi gereken bir aktördür. Hindistan'ın ABD ile yakın ilişkiler kurmasına karşın sadık müttefiklik ilişkisi içerisinde olmayışı, Rusya'nın Asya bölgesinde Hindistan'ı ABD'ye karşı bir güç olarak konumlandırması yönünde umutlandırmaktadır. Bu nedenle, Rusya askerî ve ekonomik iş birliği alanında Hindistan'a daha cazip fırsatlar sunmaya gayret etmekte, Yeni Delhi yönetimini kendi etki alanına çekmek istemektedir. Zira, Rusya'nın müttefikliğini birincil tercih olarak kabul edecek bir Hindistan, Asya'daki ABD varlığının sınırlandırılmasına da yardımcı olacaktır. Diğer yandan, Rusya Hindistan'ın siyasi gücünden yararlanarak bölge ve dünya siyasetinde hegemon bir güç olmaya başlayan Çin'i de dengelemek arzusundadır. Rusya ve Çin pek çok siyasi ve ekonomik konu başlığında mutabık olup müttefiklik ilişkisi içerisinde olsalar da, Çin'in bilhassa Asya'da artan gücü Rusya'yı endişelendirmektedir. Hindistan'ın da Çin'e yönelik benzer endişeleri taşıması, Rusya-Hindistan iş birliğini Çin'in dengelemesi için de zaruri kılmaktadır. Unutulmamalıdır ki, Rusya dünya siyasetinin Çok Kutupluluk ve Avrasyacılık ekseninde şekillenmesini kendisinin başat aktör olduğu bir senaryoda istemektedir. Dolayısıyla, Çin'in Asya'da başat bir güç hâline gelmesi Hindistan'ın olduğu kadar Rusya'nın da çıkarlarına aykırı bir durum teşkil etmektedir. Hindistan'ın Rusya için büyük öneme sahip olmasının üçüncü nedeni ise ülkenin jeopolitik konumudur. Hindistan, coğrafi konum olarak Hint Okyanusu'nun merkezinde yer alan ve bu sayede en önemli ticari kesişim noktalarından birinde bulunan bir devlettir. Bununla birlikte, Çin'e komşu olması ve Orta Asya'ya yakın olması da Hindistan'ın önemini Rusya nezdinde artırmaktadır. Zira, ikili ilişkilerin durumu Hindistan'ın konumunu Rusya açısından bir fırsata da bir dezavantaja da dönüştürebilecek niteliktedir. Rusya ile ilişkileri olumsuz seyredecek bir

Hindistan'ın yakınlaşacağı ilk ülke ABD olacaktır. Hindistan'ın kendisine yakınlaşmasını değerlendirecek olan ABD'nin ise Asya bölgesinde etki gücünü daha fazla yoğunlaştırması, Rusya'nın kıtadaki etki gücünü sınırlandırması ihtimali mevcuttur. Buna ek olarak, Hindistan'ı safına çekmeyi başaracak bir ABD, Hindistan'ın Pekin yönetimiyle olan sorunlarını da fırsat bilerek Çin'i de çevreleyip etkisini kırabilecek potansiyele sahiptir. Rusya, Çin'in çok fazla güçlenmesinden tedirgin olmakla birlikte, ABD tarafından çevrelenerek etkisi kırılmış bir Çin'i de istemeyecektir. Zira, Rusya'nın ABD'ye karşı yeni bir güç merkezi oluşturma planında yanında görmek isteyeceği bir başka önemli partner de Çin'dir. Diğer yandan, Rusya'nın nüfuzunun çok güçlü olması nedeniyle "Rusya'nın arka bahçesi" olarak tanımlanmayı hak eden Orta Asya bölgesinin, ABD yörüngesine girecek Hindistan'a yakın konumda bulunması Moskova yönetimi için bir başka tehdit olacaktır. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, Rusya'nın Hindistan'ı gözden çıkarma lüksünün olmadığı açıktır. Ayrıca, Hindistan yönetimleri de hiçbir zaman dengeli dış siyaset pozisyonunu terk edip ABD yörüngesine girme niyeti taşımamış olsalar dahi, uluslararası ilişkilerde en küçük olumsuz ihtimallerin bile göz ardı edilmemesi gerektiği bilinen bir husustur. Dolayısıyla, Rusya'nın Hindistan ile yakın iş birliğini sürdürmesi kendi çıkarına olacaktır.

Günümüzde Rusya-Hindistan ilişkilerinin geldiği noktaya bakıldığında, Putin'in Hindistan ile ilişkilerin önemini kavradığı ve ikili ilişkileri son derece başarılı bir seviyeye yükselttiği görülmektedir. Hindistan ile ilişkilerin boyutu SSCB döneminin ilerisine taşınmış ve ayrıcalıklı stratejik ortaklık seviyesine gelinmiştir. Böylece, Ukrayna savaşı nedeniyle siyasi ve ekonomik açıdan zarar gören Rusya, dünya siyasetinde hızla güçlenen Hindistan ile bağlarını güçlendirerek yaptırımlardan doğan zararlarını telafi etme olanağını bulmuş, ayrıca Asya'daki nüfuzunu korumaya devam etmiştir. Önümüzdeki yıllarda da Rusya-Hindistan ilişkilerinin olumlu istikamette seyretmesi

hâlinde, gerek iki ülke kazanım elde etmeye devam edecek, gerekse de bölgesel ve küresel siyasi denklem yeniden şekillenecektir. Zira, Rusya güçlü bir Hindistan ile sağlam bir müttefiklik ilişkisi kurduğu takdirde, Asya'da ABD yörüngesinde olmayan Çin'in de dâhil olduğu 3 büyük gücün mevcut olacağı, böylece Rusya'nın arzu ettiği çok kutuplu siyasi konjunktürün zemin bulacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Abdullah, E. (2019). Küresel Sistemde Çok Kutupluluk ve Şangay İşbirliği Örgütü. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ağır, O. ve Ağır, Ö. (2017). Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 21 (1): 116.
- Akhiyadov, M. (2018). Kuzey-Güney Koridoru: Yeni Ekonomik Cephe, İNSAMER, 14 Kasım 2018, https://insamer.com/tr/kuzey-guney-koridoru-yeni-ekonomik-cephe_1792.html (erişim: 11.07.2024).
- Anadolu Ajansı, (2012). Rusya ile Hindistan arasında dev anlaşma. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ile-hindistan-arasinda-dev-anlasma/292428> (erişim: 06.07.2024).
- Anadolu Ajansı, (2017). Hindistan. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/hindistan/902411> (erişim: 01.07.2024).
- Anadolu Ajansı, (2017). Rusya. <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/rusya/902427> (erişim: 01.07.2024).
- Anadolu Ajansı, (2020). Çin ile Hindistan arasındaki sorunun sebebi toprak değil siyasi ve ekonomik. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-ile-hindistan-arasindaki-sorunun-sebebi-toprak-degil-siyasi-ve-ekonomik/1880187> (erişim: 11.07.2024).
- Anadolu Ajansı, (2021). Putin'in Hindistan ziyaretinde savunma iş birliği ve Çin'e karşı ortaklık öne çıkıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/putinin-hindistan-ziyaretinde-savunma-is-birligi-ve-cine-karsi-ortaklik-one-cikiyor/2439240> (erişim: 09.07.2024).
- Anadolu Ajansı, (2024). Rusya: Hindistan petrol ihracatında ana pazarımız haline geldi. <https://www.aa.com.tr/tr/enerjiterminali/petrol/rusya-hindistan-petrol-ihracatinda-ana-pazarimiz-haline-geldi/42311> (erişim: 13.07.2024).
- ANKASAM, (2024). Belarus, ŞİÖ'ye tam üye oldu. <https://www.ankasam.org/belarus-sioye-tam-uye-oldu/> (erişim: 11.07.2024).
- Aras, F.Ç., Kandemir, E. (2023). An Evaluation of India's Central Asian Policy in the Context of Regional Interests. Bilig Dergisi, (105): 170.
- Aras, F.Ç., Kandemir, E. (2023). Hindistan'ın Savaş Doktrini: Riskleri ve Fırsatları Yeniden Değerlendirmek. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 12 (1): 17.
- artigerçek, (2024). Modi'nin Rusya ziyaretinde Putin'den 'imtiyazlı stratejik ortaklık' vurgusu, en yüksek devlet nişanı takdimi. <https://artigercek.com/dunya/modinin-rusya-ziyaretinde-putinden->

- imtiyazli-stratejik-ortaklik-vurgusu-en-yukse-310533h (erişim: 11.07.2024).
- Aydın, F. (2020). Çin, Gwadar Limanı ve Hindistan'ın Tehdit Algısı, TASAV, 2 Mart 2020, <https://www.tasav.org/index.php/cin-gwadar-limani-ve-hindistan-in-tehdit-algisi.html> (erişim: 11.07.2024).
- Ayhan, İ.Z. (2014). Çin - Hindistan Sınır Anlaşmazlığının Çözümünü Engelleyen Faktörler. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 2 (2): 83.
- Balcı, A. (2018). Keşmir'in Geleceği: Bağımsızlık mı, Himaye mi, İşgal mi?. İstanbul: Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi.
- Bassin, M. (2011). 'Klasik' ve 'Yeni' Avrasyacılık: Geçmişten Gelen Devamlılık. (çev. Ö. Tüfekçi), Bilge Strateji, 2 (4): 129-130.
- Bayram, D.Ç. (2019). Hindistan'ın Hint-Pasifik duruşu Amerikan vizyonundan çok farklı. Anadolu Ajansı, 6 Aralık 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/hindistan-in-hint-pasifik-durusu-amerikan-vizyonundan-cok-farkli/1665664> (erişim: 03.07.2024).
- BBC, (2016). Beş soruda Şanghay İşbirliği Örgütü. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38051013> (erişim: 11.07.2024).
- BBC, (2022). BM Genel Kurulu Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kınadı, Türkiye de karara destek verdi. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60596531> (erişim: 09.07.2024).
- Cumhuriyet, (2022). ABD Temsilciler Meclisi'nden Hindistan'a S-400'ler için yaptırım muafiyeti adımı. <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/abd-temsilciler-meclisinden-hindistana-s-400ler-icin-yaptirim-muafiyeti-adimi-1958503> (erişim: 09.07.2024).
- Çolakoğlu, S. (1999). Çin-Sovyet İttifakı Döneminde (1950-1963) Orta Asya. Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, (8): 21.
- Deutsche Welle, (2004). Hindistan ve Rusya'nın yakın ilişkileri. <https://www.dw.com/tr/hindistan-ve-rusyan%C4%B1n-yak%C4%B1n-ili%C5%9Fkileri/a-2525687> (erişim: 29.06.2024).
- Deutsche Welle, (2006). ABD ve Hindistan arasında nükleer anlaşma. <https://www.dw.com/tr/abd-ve-hindistan-aras%C4%B1nda-n%C3%BCkleer-anla%C5%9Fma/a-2522325> (erişim: 04.07.2024).
- Deutsche Welle, (2007). Rusya-Hindistan dostluk pekiştirdi. <https://www.dw.com/tr/rusya-hindistan-dostluk-pekirti/a-2519855> (erişim: 04.07.2024).
- Diken, (2019). Rusya, Hindistan'da 20 nükleer santral daha inşa edecek: 15 memoranduma imza. <https://www.diken.com.tr/rusya->

- hindistanda-20-nukleer-santral-daha-insa-edecek-15-memoranduma-imza/ (erişim: 07.07.2024).
- Dilek, Ş., İstikbal, D., Yanartaş, M. (2018). Küresel Ekonomide Yeni bir Güç Odağı: "BRICS". SETA, (256): 9.
- docs.cntd.ru, (2024). Çok Uluslu Devletlerin Çıkarlarının Korunmasına İlişkin MOSKOVA BİLDİRGESİ. <https://docs.cntd.ru/document/901778513> (erişim: 02.07.2024).
- Doğruhaber, (2019). BRICS'ten "kredi derecelendirme" hamlesi. <https://dogruhaber.com.tr/haber/591967-bricsten-kredi-derecelendirme-hamlesi/> (erişim: 13.07.2024).
- Dugin, A. (2010). Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım. (çev. V. İmanov), 10. Basım, İstanbul: Küre Yayınları.
- Dugin, A. (2019). Çok kutuplu dünya ve Hindistan: Modi'nin yönü prensipte belli. (çev: E. İlhamoğlu) Aydınlık, <https://www.aydinlik.com.tr/cok-kutuplu-dunya-ve-hindistan-modi-nin-yonu-prensip-te-belli-dunya-eylul-2019-1> (erişim: 30.06.2024).
- Durmuş, M. (2020). Orta Asya'daki Rusya-Çin Rekabeti. İNSAMER, 19 Ekim 2020, https://insamer.com/tr/orta-asyadaki-rusya-cin-rekabeti_3400.html (erişim: 29.06.2024).
- Dünya Bankası, (2023). GDP (current US\$). <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (erişim: 28.06.2024).
- Dünya Bankası, (2023). Population, total - India. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=IN> (erişim: 25.06.2024).
- Dünya Bankası, (2023). Population, total - Russian Federation. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=RU> (erişim: 26.06.2024).
- Efegil, E. ve Musaoğlu N. (2009). Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri. Akademik Bakış, 2 (4): 21.
- Enerji Atlası, (2023). Ülkelere Göre Dünya Doğal Gaz Rezervi. <https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-dogalgaz-rezervi.html> (erişim: 28.06.2024).
- Enerji Atlası, (2023). Ülkelere Göre Dünya Petrol Rezervi. <https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-petrol-rezervi.html> (erişim: 28.06.2024).
- Euro News, (2018). ABD tehdidine rağmen Rusya ile S-400 anlaşması imzalayan Hindistan: Dünya değişiyor. <https://tr.euronews.com/2018/10/05/abd-tehdidine-ragmen-rusya-ile-s-400-anlasmasi-imzalayan-hindistan-dunya-degisiyor> (erişim: 09.07.2024).

- Euro News, (2024). CNN: Hindistan sayesinde Rusya hazinesinin gelirleri 2023'te rekor kırdı. <https://tr.euronews.com/2024/02/19/cnn-hindistan-sayesinde-rusya-hazinesinin-gelirleri-2023te-rekor-kirdi> (erişim: 13.07.2024).
- Haberrus, (2010). Putin'den Hindistan'a Pakistan'la askeri ilişkimiz yok sözü. <https://haberrus.ru/politics/2010/03/13/putinden-hindistana-pakistanla-askeri-iliskimiz-yok-sozu.html> (erişim: 06.07.2024).
- Haberrus, (2024). Rusya ile Hindistan arasındaki ticaret bir yılda 2 kat arttı. <https://haberrus.ru/economics/2024/01/22/rusya-ile-hindistan-arasindaki-ticaret-bir-yilda-2-kat-artti.html> (erişim: 10.07.2024).
- Hamzaoğlu, H. (2020). Rus Dış Politikasında Realist Yaklaşım: Primakov Doktrini ve Yakın Çevre Kavramı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8 (24): 282.
- Hindistan Moskova Büyükelçiliği, (2024). Overview of India-Russia Economic Cooperation. <https://www.indianembassy-moscow.gov.in/overview.php> (erişim: 13.07.2024).
- IAS Gateway, (2019). Sea Route From Chennai to Vladivostok. <https://iasgateway.com/sea-route-from-chennai-to-vladivostok/> (erişim: 08.07.2024).
- India Briefing, (2024). India's Trade Performance in FY 2023-24 and Strategy to Explore New Export Markets. <https://www.india-briefing.com/news/indias-trade-performance-fy-2023-24-exploring-new-export-markets-32612.html> (erişim: 30.06.2024).
- İhlas Haber Ajansı, (2021). Rusya ve Hindistan arasında 28 maddelik ticaret ve işbirliği anlaşması. <https://www.ih.com.tr/haber-rusya-ve-hindistan-arasinda-28-maddelik-ticaret-ve-isbirligi-anlasmasi-1003621> (erişim: 09.07.2024).
- İmanov, V. (2008). *Avrasyacılık: Rusya'nın Kimlik Arayışı*. İstanbul: Küre Yayınları.
- İpek, N. (2019). Rus Dış Politikasının Yeniden Yapılanmasında Asya Faktörü. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İsmayılov, M. (2011). Türkiye ve Rusya Ekseninde Avrasyacılık. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İsmayılov, E. (2013). 21. Yüzyıl Rusya Dış Politika Doktrinleri'nde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 1 (1): 94.
- JOGMEC, (2016). JOGMEC Provides Liability Guarantee for SODECO's Odoptu Field Stage-2 Development. http://www.jogmec.go.jp/english/news/release/news_06_000019.html (erişim: 07.07.2024).

- Kainikara, S. (2019). Russia's Return To The World Stage: The Primakov Doctrine – Analysis. Eurasia Review, <https://www.eurasiareview.com/05112019-russias-return-to-the-world-stage-the-primakov-doctrine-analysis/> (erişim: 29.06.2024).
- Kalaycıoğlu, S. (2017). Modi Modası. TASAM, 3 Temmuz 2017, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/45105/modi_modasi (erişim: 06.07.2024).
- Kemaloğlu, İ. (2023). 3 SORUDA - Yeni dünya düzeninde Şanghay İşbirliği Örgütünün rolü. Anadolu Ajansı, 5 Nisan 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/3-soruda-yeni-dunya-duzeninde-sanghay-isbirligi-orgutunun-rolu/2863978> (erişim: 11.07.2024).
- KREMLIN, (2000). Rusya – Hindistan Ortak Bildirisi. <http://kremlin.ru/supplement/3401> (erişim: 02.07.2024).
- KREMLIN, (2002). Rusya Federasyonu Hükümeti ile Hindistan Cumhuriyeti Hükümeti arasında terörizmle mücadelede işbirliğine ilişkin Mutabakat Muhtırası. <http://kremlin.ru/supplement/3550> (erişim: 03.07.2024).
- KREMLIN, (2002). Rusya Federasyonu ile Hindistan Cumhuriyeti arasında ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliğinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin ortak deklarasyon. <http://kremlin.ru/supplement/3548> (erişim: 11.07.2024).
- KREMLIN, (2007). Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Hindistan Cumhuriyeti'ne resmi ziyaretinin ardından ortak açıklama. <http://kremlin.ru/supplement/3738> (erişim: 04.07.2024).
- KREMLIN, (2008). Rusya Federasyonu ile Hindistan Cumhuriyeti Arasında Ortak Deklarasyon. <http://kremlin.ru/supplement/379> (erişim: 04.07.2024).
- KREMLIN, (2009). Dmitry Medvedev held talks with Indian Prime Minister Manmohan Singh, who is in Russia on an official visit. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/6258> (erişim: 04.07.2024).
- KREMLIN, (2010). Ortak Açıklama: Rusya Federasyonu ile Hindistan Cumhuriyeti arasında On Yıllık Stratejik Ortaklık ve Kalkınma Beklentileri. <http://kremlin.ru/supplement/825> (erişim: 02.07.2024).
- KREMLIN, (2011). Değişen dünyanın zorlukları karşısında Rusya-Hindistan stratejik ortaklığını daha da güçlendirmek için ortak bildiri. <http://kremlin.ru/supplement/1118> (erişim: 04.07.2024).
- KREMLIN, (2012). Rusya Federasyonu Başkanı'nın Hindistan Cumhuriyeti'ne yaptığı resmi ziyaretin ardından ortak açıklama. Putin "Karşılıklı Refah ve Daha İyi Bir Dünya Düzeni İçin Ortaklık". <http://kremlin.ru/supplement/1369> (erişim: 03.07.2024).

- KREMLIN, (2012). Rusya ve Hindistan: 21. Yüzyılda Stratejik Ortaklığın Yeni Ufukları. <http://kremlin.ru/catalog/countries/IN/events/17180> (erişim: 06.07.2024).
- KREMLIN, (2014). Druzhba-Dosti Ortak Açıklaması: Önumüzdeki On Yılda Hindistan-Rusya Ortaklığını Güçlendirme Planı. <http://kremlin.ru/supplement/4790> (erişim: 06.07.2024).
- KREMLIN, (2014). Hint Haber Ajansı PTI ile Röportaj. <http://kremlin.ru/catalog/countries/IN/events/47209> (erişim: 03.07.2024).
- KREMLIN, (2024). 17 Aralık 1997 tarih ve 1300 sayılı Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Kararı. <http://www.kremlin.ru/acts/bank/11782> (erişim: 30.06.2024).
- Krisna, M.S. (2019). The Vladivostok-Chennai Maritime Corridor: The Implications for China, Institute for Security & Development Policy, 22 Kasım 2019, <https://isdps.se/vladivostok-chennai-maritime-corridor/> (erişim: 10.07.2024).
- Kurt, S. (2018). Neo-Avrasyacı Perspektiften Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Algısı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14 (28): 93-98.
- Lalwani, S., O'donnell, F., Sagerstrom, T., Vasudeva, A. (2021). The Influence of Arms: Explaining the Durability of India-Russia Alignment. *Stimson Center*, 15 Ocak 2021, <https://www.stimson.org/2021/the-influence-ofarms-explaining-the-durability-of-india-russia-alignment/> (erişim: 28.08.2024).
- Mangır, D.ř. (2020). Coğrafi ve Jeopolitik Eksende Neo-Avrasyacılık. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43): 201-202.
- Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton Publishing.
- Mermer, C.T. (2020). Çin-Hindistan Sınır Sorunu. *TASAM Stratejik Rapor No: 76: 8*.
- mid.ru, (2022). Rusya Federasyonu Dışışleri Bakanı S.V. Lavrov'un Bağlantısızlar Hareketi'ne adanmış bir belgesel film için Zvezda TV kanalına verdiği röportaj, Moskova, 28 Ağustos 2022. https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1827555/ (erişim: 11.07.2024).
- Mohanty, A. (2015). Primakov and India. *Russia Beyond*, 29 Haziran 2015, https://www.rbth.com/arts/2015/06/29/primakov_and_india_43921 (erişim: 02.07.2024).
- Outlook India, (2007). Yeltsin was for pragmatic ties with India. <https://www.outlookindia.com/newswire/story/yeltsin-was-for-pragmatic-ties-with-india/467629> (erişim: 02.07.2024).
- Özder, A. (2013). Avrasya Kavramı ve Önemi. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 2 (2): 66.

- Özer, V. (2019). ABD Neden Karşı ?. Milliyet, 15 Haziran 2019, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/verda-ozler/abd-neden-karsi-2889685> (erişim: 06.07.2024).
- Pant, H. (2017). India-Russia in Testy Waters?. ORF, 14 Mart 2017, <https://www.orfonline.org/research/india-russia-testy-waters/> (erişim: 11.07.2024).
- Ria.ru, (2020). Rusya ve Hindistan arasındaki devletlerarası ilişkiler. <https://ria.ru/20190628/1555965089.html> (erişim: 10.07.2024).
- Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, (2011). Asya İşbirliği Diyalogu. https://www.mid.ru/atr/-/asset_publisher/0vP3hQoCPRg5/content/id/188698 (erişim: 03.07.2024).
- Sağlam, M. (2018). BRICS: 'T' yoksa Türkiye niye katıldı?. Gazete Duvar, 1 Ağustos 2018, <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/08/01/brics-t-yoksa-turkiye-niye-katildi> (erişim: 11.07.2024).
- Serbest, B. (2017). Tarihsel Süreçte Rus Avrasyacılığı: Klasik Avrasyacılıktan Neo-Avrasyacılığa. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6 (3): 287-302.
- Serbestiyet, (2024). Türkiye'nin üyeliğin eşliğinde olduğu BRICS nedir?. <https://serbestiyet.com/dis-haber/turkiyenin-uyeligin-esiginde-oldugu-brics-nedir-170581/> (erişim: 13.07.2024).
- Sputnik, (2016). Putin-Modi zirvesi: Rusya, Hindistan'a S-400 füze savunma sistemleri sevk edecek. <https://tr.sputniknews.com/rusya/201610151025310531-rusya-putin-hindistan-modi-s-400-isbirligi/> (erişim: 09.07.2024).
- statista, (2024). Import value of goods in Russia in 2022, by major country of origin. <https://www.statista.com/statistics/1002049/russia-leading-import-partners/#:~:text=Russia's%20five%20main%20import%20partners,approximately%2015.5%20billion%20U.S.%20dollars> (erişim: 11.07.2024).
- Sycheva, V. ve Zhiknar, S. (1996). Hindistan'da Rusya ile Yakınlaşmanın Rakibi Yok. Kommersant Gazetesi, 2 Nisan 1996, <https://www.kommersant.ru/doc/130009> (erişim: 02.07.2024).
- Synergy: The Journal of Contemporary Asian Studies, (2020). Interpreting the 1971 Indo-Soviet Cooperation Treaty as a Turning Point in South Asian Strategic History. <https://utsynergyjournal.org/2020/05/27/interpreting-the-1971-indo-soviet-cooperation-treaty-as-a-turning-point-in-south-asian-strategic-history/> (erişim: 30.06.2024).

- TADVİSER, (2024). Rusya ile Hindistan Arasındaki Ticaret. https://www.tadviser.ru/index.php/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F:%D0%A2%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D1%8F_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8_%D0%B8_%D0%98%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D0%B8 (erişim: 12.07.2024).
- Tapply, S. (1998). Rusya: Başbakanın Hindistan Ziyareti Eski Bağları Yeniliyor. Radio Free Europe/Radio Liberty, 9 Aralık 1998, https://www.rferl-org.translate.google/a/1090240.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc (erişim: 02.07.2024).
- TASS, (2017). Rus-Hint askeri tatbikatı "İndra". Dosya. <https://tass.ru/info/3554989> (erişim: 03.07.2024).
- TASS, (2024). Russia, India raising military-technical cooperation to new level-source. <https://tass.com/economy/1738319> (erişim: 11.07.2024).
- The Times of India, (2024). Russia offers cooperation in building small tropical NPPs to India coinciding with PM Modi's visit. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/russia-offers-cooperation-in-building-small-tropical-npps-to-india-coinciding-with-pm-modis-visit/articleshow/111613169.cms> (erişim: 13.07.2024).
- Tradeimex, (2023). What are Russia's top 10 exports?. <https://www.tradeimex.in/blogs/russia-top-10-exports> (erişim: 10.07.2024).
- Trading Economics, (2024). GDP | World. <https://tradingeconomics.com/country-list/gdp?continent=world> (erişim: 28.06.2024).
- Türk, Ö.F. (2013). Moğolistan'ın Jeopolitiği, Ekonomisi ve Dış Politika Stratejisi. Bilge Strateji, 5 (9): 106.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2024). Asya İşbirliği Diyalogu (AİD). <https://www.mfa.gov.tr/aid.tr.mfa> (erişim: 03.07.2024).
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, (2023). Rusya Ülke Profili. <https://ticaret.gov.tr/data/5ef4643b13b8767a5802184f/Rusya%20%C3%9C%9C%9C%20Profili-2023.pdf>, s. 4., (erişim: 28.06.2024).
- TÜRKKRUS, (2015). Hindistan, Rusya'dan 197 helikopter alacak, "üçlü ittifak" yorumları güçlendi. <https://www.turkrus.com/70543-hindistan-rusyadan-197-helikopter-alacak-uclu-ittifak-yorumlari-guclendi-xh.aspx> (erişim: 06.07.2024).
- Tüysüzöğlü, G. (2013). Çok Kutupluluk Tartışmaları ve Karadeniz Havzası'nın Bölgesel Görünümü. Akademik İncelemeler Dergisi, 8 (3): 249.

- Vedomosti, (2024). Rusya, Hindistan'ın ikinci büyük koklaşabilir taş kömürü tedarikçisi oldu. <https://www.vedomosti.ru/business/articles/2024/06/21/1045253-rossiya-stala-vtorim-po-obemam-postavschikom-koksuyuschegosya-uglya-v-indiyu> (erişim: 13.07.2024).
- Wezeman, P. D., Kuimova, A., & Wezeman, S. T. (2022). Trends in International Arms Transfers. SIPRI: 12.
- World Integrated Trade Solution, (2021). India Exports to Russian Federation in US\$ Thousand 2000-2021. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/IND/StartYear/2000/EndYear/2021/TradeFlow/Export/Partner/RUS/Indicator/XPRT-TRD-VL> (erişim: 09.07.2024).
- World Integrated Trade Solution, (2021). Russian Federation Exports to India in US\$ Thousand 2000-2021. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/RUS/StartYear/2000/EndYear/2021/TradeFlow/Export/Partner/IND/Indicator/XPRT-TRD-VL> (erişim: 09.07.2024).
- Yedidağ, Y. (2019). Rus Dış Politikasında Yeni Avrasyacılık Yaklaşımı ve Hazar'ın Statü Sorunu. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yegorov, O. (2019). 4 signs India was USSR's best friend in Asia. Russia Beyond, 17 Ekim 2019, <https://www.rbth.com/history/331147-india-ussr-friendship> (erişim: 01.07.2024).
- Yeni Şafak, (2008). Nükleer deniz altı kiralayacak. <https://www.yenisafak.com/dunya/nukleer-deniz-alti-kiralayacak-154446> (erişim: 04.07.2024).